

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและกำหนดขอบเขตของการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.1 จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.2 โครงสร้างหลักสูตร
 - 1.2.1 สาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
 - 1.2.2 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
 - 1.2.3 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
 - 1.2.4 สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.1 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.2 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 2.3 การวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. วิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ
 - 3.1 ความสำคัญของวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ
 - 3.2 การเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ
4. การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 4.1 ความหมายของการเรียนรู้
 - 4.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม
 - 4.3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 4.4 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
5. คุณธรรม
 - 5.1 ความหมายของคุณธรรม
 - 5.2 ความสำคัญของคุณธรรม
 - 5.3 องค์ประกอบของคุณธรรม
 - 5.4 ประเภทของคุณธรรม
 - 5.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม
 - 5.6 การวัดคุณธรรม
6. นิทานคุณธรรม
 - 6.1 ความหมายของนิทาน
 - 6.2 ความสำคัญและประโยชน์ของนิทาน
 - 6.3 ประเภทของนิทาน

- 6.4 การเขียนนิทาน
 7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 7.1 งานวิจัยในประเทศ

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 3) กำหนดหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ ไว้ดังนี้ (1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล (2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ (3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น (4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้ (5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

1.1 จุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต (3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย (4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.2 โครงสร้างหลักสูตร

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดให้สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551: 5)

หลักสูตรแกนกลางกำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรประกอบด้วยองค์ความรู้ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนเป็น 8 กลุ่มสาระ ดังนี้ (1) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (2) กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ (3) กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ (4) กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (5) กลุ่มสาระการ

เรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา (6) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (7) กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (8) กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

1.2.1 สาระหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดเฉพาะสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ไว้กว้างๆ โดยไม่มีการกำหนดรายละเอียดสาระการเรียนรู้ เพื่อเปิดโอกาสให้สถานศึกษาแต่ละแห่งเพิ่มเติมรายละเอียดได้ ตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาและบริบทของชุมชน ในส่วนของการจัดทำหลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ มีสาระสำคัญ ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มีหัวข้อหลักประกอบด้วย ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประวัติพุทธสาวก การบริหารจัดการและเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาสัมมนาพระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตในสังคม มีหัวข้อหลักประกอบด้วยพลเมืองดี กฎหมายมหาชน กฎหมาย เอกชน ประเพณีวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ระบบการเมืองการปกครอง

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ มีหัวข้อหลักประกอบด้วย เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ระบบเศรษฐกิจ การบริหารจัดการทรัพยากร ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเงิน การคลังการธนาคาร ปัญหาการพัฒนาและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ มีหัวข้อหลักประกอบด้วย เวลาและช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์วิธีการทางประวัติศาสตร์ เหตุการณ์วันสำคัญ พัฒนาการมนุษย์ ความเป็นมาของชาติไทย บุคคลสำคัญ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ มีหัวข้อหลักประกอบด้วย กายภาพโลก เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งในระบบธรรมชาติ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยมีรายละเอียดของการจัดทำกรอบแนวคิดการจัดทำสาระการเรียนรู้แกนกลางในแต่ละสาระการเรียนรู้หลัก 4 สาระ (ยกเว้นสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม) ดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม รายละเอียดปรากฏในเอกสารกรอบแนวคิดการจัดทำหลักสูตรแกนกลางพระพุทธศาสนาที่จัดทำโดยพระเทพโสภณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำรงชีวิตในสังคม การจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำรงชีวิตในสังคมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรก คือ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 2 ข้อ

หัวข้อสำคัญ ที่เป็นกรอบแนวคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ดังนี้ (1) พลเมืองดี (2) กฎ ระเบียบ กฎหมาย (3) ประเพณีวัฒนธรรม (4) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (5) การเมืองการปกครอง

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ การจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ เศรษฐศาสตร์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นกลุ่มหลักสูตรใหม่ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรก คือ มาตรฐานการเรียนรู้สาระเศรษฐศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 2 ข้อ

หัวใจสำคัญที่เป็นกรอบแนวคิด ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนสาระเศรษฐศาสตร์ ดังนี้ (1) การบริหารจัดการทรัพยากร (2) ระบบเศรษฐกิจ (3) เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น (4) การพัฒนาเศรษฐกิจ (5) การเงิน การธนาคารและการคลัง (6) ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ การจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรก คือ มาตรฐานการเรียนรู้ สาระประวัติศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ข้อ หัวใจสำคัญ ที่เป็นกรอบความคิด การจัดการเรียนรู้ในสาระประวัติศาสตร์ ดังนี้ (1) เวลาและช่วงสมัยทางประวัติศาสตร์ (2) วิธีการทางประวัติศาสตร์ (3) พัฒนาการของมนุษย์ (4) เหตุการณ์สำคัญ (5) ความเป็นมาของชาติไทย (6) บุคคลสำคัญของไทย (7) วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ การจัดทำสาระการเรียนรู้ ภูมิศาสตร์ ตามหลักสูตร พุทธศักราช 2551 สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรก คือ มาตรฐานการเรียนรู้สาระภูมิศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐาน 2 ข้อ หัวข้อสำคัญ ที่เป็นกรอบแนวคิด การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในสาระภูมิศาสตร์ ดังนี้ (1) ลักษณะโลกทางกายภาพ (2) ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระหว่างที่ ซึ่งมีผลต่อกันและกัน (3) ระบบของธรรมชาติ (4) แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ (5) ภูมิสารสนเทศ (6) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรคทางวัฒนธรรม (7) การอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ความรู้ทั้ง 5 สาระ คือ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ นี้จะต้องจัดให้นักเรียน เรียนรู้ครบทุกสาระในทุกปี ตลอด 12 ปี ของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.2 มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสนา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ชั้นปีไว้ ดังนี้

1.2.3 มาตรฐานการเรียนรู้ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน (1) รู้และเข้าใจเรื่องราวขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ความสำคัญของศาสนา ศาสดา และคัมภีร์ทางศาสนาที่ตนนับถือ (2) รู้และบอกหลักธรรมสำคัญของศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่นๆ (3) รู้และเข้าใจในเรื่องการบริหารจิตและเจริญปัญญา โดยให้รู้ความหมายของสติสัมปชัญญะ สมาธิ และปัญญา

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศีลธรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ (1) ชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคมพร้อมทั้งบอกแนวปฏิบัติของตนเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต (2) เห็นคุณค่าการกระทำความดีของบุคคลสำคัญและเสนอเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติของตนเอง กลุ่มเพื่อนและสังคมใกล้ตัว เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (3) เห็นประโยชน์ของการบริหารจัดการและเจริญปัญญาตามแนวทางศาสนาและสามารถปฏิบัติได้

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และศาสนาพิธีของ พระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข (1) รู้และปฏิบัติตนตาม หลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือในเรื่องที่เกี่ยวกับตนเอง กลุ่ม สังคมที่ตนเป็นสมาชิกและสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดตัว ชุมชน และประเทศชาติ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่าง สันติสุข (2) ใช้ภาษาในคำภีร์ที่ใช้ในศาสนาที่ตนนับถือ และร่วมศาสนพิธี พิธีกรรม วันสำคัญทาง ศาสนา ด้วยความเต็มใจ (3) ฝึกบังคับจิตใจให้ตั้งมั่นได้โดยมีสติสัมปชัญญะในขณะที่ปฏิบัติตามแนวทาง ของศาสนา

1.2.4 สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพ ปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ เกี่ยวกับ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา ในฐานะเป็นศูนย์ รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน พุทธประวัติ สรุปลักษณะประวัติเกี่ยวกับการตรัสรู้ ประกาศธรรมโปรดชฎิล โปรดพระเจ้าพิมพิสาร พระอัครสาวก แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ชาดก เรื่อง กุฎิพุทธชาดก มหาอุก กุสชาดก วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วิธีปฏิบัติตนและการเข้าร่วมกิจกรรมในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมิบูชา วันอาสาฬหบูชา วันธรรมสวนะ ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศาสนาวัตถุและ ศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม เกี่ยวกับ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พระรัตนตรัย (ศรัทธา 4) พระพุทธ (พุทธคุณ 3) พระธรรม (หลักธรรม) และพระสงฆ์ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) โอวาท 3 ประการไม่ทำชั่ว (เบญจศีล) ทำความดี (เบญจธรรมสุจริต 3 พรหมวิหาร 4 กตัญญูกตเวทิต่อ ประเทศชาติ มงคล 38 ในเรื่องเคารพต่อตน ทำความดีให้พร้อมไว้ก่อน) ทำจิตให้บริสุทธิ์ (บริหารจิต และเจริญปัญญา) พุทธศาสนาสถาปัตยกรรม คือ สุขาสง ฆส ส สามคคี (ความพร้อมเพรียงของหมู่ทำให้เกิดสุข) โลโกปตถมภิกขา เมตตา (เมตตาธรรมคำจูนโลก) พระไตรปิฎก ความหมายของพระไตรปิฎก เรื่องนำรู้ จากพระไตรปิฎก พระโมคคัลลานะเรียนวิชาแก่งวง ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ อุเบกขา อัญญา เบกขา การบริหารจิตและเจริญปัญญา ฝึกสวดมนต์ไหว้พระ สรรเสริญคุณพระรัตนตรัยและแผ่ เมตตา ความหมายของสมาธิและปัญญา วิธีปฏิบัติและประโยชน์ของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ฝึกการยืน เดิน นั่งและนอนอย่างมีสติ ฝึกการกำหนดรู้ความรู้สึกเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัสสิ่งที่มากระทบ ฝึกให้มีสมาธิในการฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียน

พระสงฆ์ เกี่ยวกับ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่องพระอรุณเวลกัสสปะ หน้าที่ชาว พุทธอานิสงส์ของการสวดมนต์ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวัด การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่วัด การ เรียนธรรมศึกษา กิจกรรมพระพุทธศาสนา 1 วัน ในโรงเรียนการเข้าค่ายพุทธบุตร และการเข้าร่วม พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและนำสู่การปฏิบัติ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะฝึกปฏิบัติมรรยาทชาว พุทธและการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพระภิกษุ การยืน การเดิน และการนั่งที่เหมาะสมในโอกาสต่างๆ และศึกษากรณีชาวพุทธตัวอย่าง เรื่อง สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และชาวพุทธตัวอย่างในชุมชนศึกษาศาสนพิธีเกี่ยวกับอาราธนา

ศีล การอาราธนาธรรม การอาราธนา พระปริตร ระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ การประพาส ปฏิบัติตนในศาสนพิธีและพิธีกรรมของชุมชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัย และรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมและสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคมโดยรวม

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.1 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กล่าวไว้ใน มาตราที่ 23 24 และ 26 เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสรุปได้ว่า ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องบูรณาการความรู้ด้านต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับตนเอง ทักษะทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยต้องผสมผสานสาระความรู้เหล่านั้นให้ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ ควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอน ตามความเหมาะสมในแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 13-15)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรอิงมาตรฐานซึ่งกำหนดสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด ซึ่งจะประกอบด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ เมื่อผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปแล้วยังนอกจากจะมีความรู้ความสามารถ ตลอดจนคุณธรรมจริยธรรมที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดแล้ว จะนำไปสู่การมีสมรรถนะสำคัญ 5 ประการและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการอีกด้วย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่หลักสูตรกำหนดนั้นต้องได้รับการปลูกฝังและพัฒนา ผ่านการจัดการเรียนการสอน การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในลักษณะต่างๆ จนตกผลึกเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในตัวผู้เรียน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต้องใช้ข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งใช้เวลาในการเก็บข้อมูลพฤติกรรมเพื่อนำมาประเมินและตัดสิน

2.2 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน อันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึก สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548: 2)

2.3 การวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.3.1 การดำเนินการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา การดำเนินการวัดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาจะบรรลุผลได้นั้นจะต้องอาศัยการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ดำเนินการพัฒนาทั้งในและนอกห้องเรียนโดยมอบหมายภารกิจในการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในห้องเรียน ให้ครูผู้สอนแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เป็นผู้รับผิดชอบ โดยสอดคล้องกับการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในช่วงเวลาการเรียนการสอน/กิจกรรมโครงการ หรือในโอกาสอื่นๆ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินการหลายรูปแบบ สถานศึกษาสามารถเลือกนำไปใช้ได้ตามความเหมาะสม ดังต่อไปนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551: 70)

รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับสถานศึกษาที่มีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่างๆ ค่อนข้างสูงถึงสูงมาก และเหมาะสมสำหรับสถานศึกษาที่ต้องการเน้นด้านการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สู่ความเป็นเลิศ โดยมีนโยบายที่จะให้บุคลากรและครูทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกข้อตามที่สถานศึกษากำหนด โดยจะมีคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา เป็นองค์คณะบุคคลในสถานศึกษาที่คอยช่วยเหลือคณะครู ในกรณีที่พบว่านักเรียนบางคนมีปัญหาที่ซับซ้อนและไม่สามารถจะพัฒนาด้วยกระบวนการธรรมดาได้ มีความจำเป็นต้องทำกรณีศึกษา คณะกรรมการชุดนี้จะทำงานร่วมกับครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษา หรือครูคนอื่นที่สนใจจะทำกรณีศึกษาร่วมกันนอกจากนี้อาจนำสภานักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วย โดยสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นของสภานักเรียน ถึงวิธีการที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วยกิจกรรมเสริม ซึ่งจะเน้นการพัฒนาและตรวจสอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกประการตลอดเวลา ทั้งนี้สถานศึกษาอาจมีเป้าหมายว่านักเรียนร้อยละ 90 ขึ้นไปจะต้องมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับ “ดี” เป็นอย่างน้อย การประเมินรูปแบบนี้ดำเนินการดังนี้ (1) คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาทำความเข้าใจกับคณะครูผู้สอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้/รายวิชา ครูที่ปรึกษา ครูผู้ดูแลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ร่วมกันพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนทุกคุณลักษณะ และร่วมกำหนดตัวชี้วัดหรือพฤติกรรมบ่งชี้ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละคุณลักษณะตามที่คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเพิ่มเติม ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของวัยและวุฒิภาวะของนักเรียน (2) กำหนดวิธีการประเมิน เกณฑ์และเครื่องมือ คำอธิบายคุณลักษณะที่สถานศึกษาเพิ่มเติม ให้สอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด (3) กำหนดระดับของพฤติกรรมที่บ่งชี้ว่า พฤติกรรมนักเรียนอยู่ในระดับ “เสี่ยง” กล่าวคือ การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนด้วยวิธีปกติอาจจะไม่สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุตามเกณฑ์ได้ มีความจำเป็นที่ครูที่ปรึกษา หรือครูผู้สอนร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาต้องใช้กระบวนการอื่นเข้ามาช่วยในการแก้ปัญหาโดยทำกรณีศึกษา (4) เมื่อสิ้นภาคเรียน/สิ้นปี ครูผู้สอนส่งผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทุกคนที่รับผิดชอบให้คณะกรรมการของสถานศึกษา ซึ่งมีครูวัดผลเป็นเลขานุการ (5) ครูวัดผลดำเนินการประมวลผลตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด (6) นำเสนอผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อพิจารณาอนุมัติ

รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่เหมาะสมกับโรงเรียนที่มีความพร้อมปานกลาง กล่าวคือ มีจำนวนบุคลากรครูที่ครบชั้นเรียน มีครูพิเศษบ้างแต่ไม่มากนัก ครูคนหนึ่งอาจต้องเป็นทั้งผู้สอนและทำงานส่งเสริม รวมทั้งรับผิดชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอื่นๆ ด้วย สถานศึกษาประเภทดังกล่าวสามารถเลือกใช้รูปแบบการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รูปแบบนี้ โดยการเลือกคุณลักษณะอันพึงประสงค์เฉพาะข้อที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับมาตรฐานหรือตัวชี้วัดในกลุ่มสาระนั้นๆ ที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบ เพื่อบูรณาการจัดทำแผนการเรียนรู้ และแผนการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในข้อนั้นๆ ด้วยในคราวเดียวกัน การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ก็ดำเนินการประเมินร่วมกับตัวชี้วัดในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาคาดหวังว่าเมื่อได้ดำเนินการในภาพรวมแล้วการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์จะครบทุกข้อตามที่สถานศึกษากำหนด โดยดำเนินการ ดังนี้ (1) คณะกรรมการการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ร่วมกับครูผู้สอน ร่วมกันวิเคราะห์มาตรฐาน/ตัวชี้วัดเนื้อหาในกลุ่มสาระวิชา และพิจารณาเลือกคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ว่า มีข้อใดบ้างที่สอดคล้องกับธรรมชาติวิชาที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบ รวมทั้งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วย (2) ครูผู้สอนนำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่คัดเลือกไว้ไปบูรณาการกับตัวชี้วัดของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ดำเนินการพัฒนาและประเมินร่วมกัน (3) ครูผู้สอนส่งผลการประเมินให้ครูวัดผลเพื่อสรุปผลการประเมิน และนำเสนอผู้บริหารเพื่อพิจารณาอนุมัติต่อไป

รูปแบบที่ 3 เป็นรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น หรือครบชั้นพอดี แต่ครูคนหนึ่งต้องทำหลายหน้าที่ อีกทั้งความพร้อมของทรัพยากรด้านอื่นๆ มีน้อยดังนั้น การดำเนินการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนควรเปิดโอกาสให้ชุมชนอันได้แก่ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินด้วย ซึ่งจะทำให้ผลการประเมินมีความเที่ยงตรงมากขึ้นการพัฒนาและการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามรูปแบบนี้ ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชา ร่วมกันพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนทุกคน ทุกประการ โดยดำเนินการ ดังนี้ (1) ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชาซึ่งรับผิดชอบการสอนมากกว่าหนึ่งชั้นหรือหนึ่งกลุ่มสาระ ใช้การบูรณาการทุกกลุ่มสาระและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เข้าด้วยกัน ร่วมกันพัฒนาและประเมิน โดยอาจใช้การสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริง เปิดโอกาสให้ชุมชน ได้แก่ พ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้านร่วมประเมินด้วย ทั้งนี้ กรณีที่มีนักเรียนบางคนไม่ผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อใด ครูร่วมกับชุมชนดำเนินการพัฒนาจนกระทั่งทั้งสองฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่านักเรียนมีคุณสมบัติตามเกณฑ์แล้วจึงให้ผ่านการประเมิน (2) ครูประจำชั้นและหรือครูประจำวิชา ร่วมกันสรุปผลการประเมิน และนำเสนอ ผู้บริหารสถานศึกษาเพื่ออนุมัติต่อไป

ผู้วิจัยใช้รูปแบบที่ 3 เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น ครูประจำชั้นและครูประจำวิชาต้องพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ร่วมกัน โดยบูรณาการทุกกลุ่มสาระและคุณลักษณะอันพึงประสงค์เข้าด้วยกัน โดยใช้การสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริง

2.3.2 แนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนนั้น สถานศึกษาสามารถในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กำหนดขึ้น รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถานศึกษาอาจกำหนดขึ้นเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา สภาพปัญหาความต้องการหรือความจำเป็นของชุมชน มาพัฒนาผู้เรียนตลอดปีการศึกษา ทั้งนี้ ครูผู้สอนสามารถดำเนินการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในชั้นเรียนได้ ดังนี้

1) ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นำคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด ทั้ง 8 ประการ มาศึกษานิยาม ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ เพื่อพิจารณาว่าพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดครอบคลุมตัวชี้วัดและนิยามของคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนหรือไม่ ซึ่งผู้สอนอาจเพิ่มเติม หรือปรับได้ตามความ

2) วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ เมื่อทำความเข้าใจกับนิยามตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้แล้ว ครูผู้สอนควรวิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ เพื่อให้เห็นพฤติกรรมที่จะสามารถวัดและประเมินได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3) เลือกรูปแบบของเครื่องมือวัด เครื่องมือวัดและประเมินที่นิยมใช้ในสถานศึกษา เนื่องจากใช้ได้ง่ายและสะดวก ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบตรวจสอบรายการ แบบมาตราประมาณค่า แบบวัดสถานการณ์ แบบบันทึกพฤติกรรม แบบรายงานพฤติกรรมตนเอง ในการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น ควรใช้เครื่องมือและวิธีการวัดที่หลากหลาย ข้อมูลจึงจะน่าเชื่อถือ ดังนั้นครูผู้สอนจึงควรเลือกเครื่องมือวัดและประเมินให้เหมาะสมกับพฤติกรรมบ่งชี้ พฤติกรรมสำคัญว่าควรจะใช้เครื่องมือชนิดใด

4) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือประเมิน ถ้าต้องการสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ น่าเชื่อถือ ครูผู้สอนอาจนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องของพฤติกรรมที่จะประเมินกับตัวชี้วัด และความถูกต้องในการใช้ภาษา แล้วนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง I.O.C. (Item-Objective Congruency Index)

5) การออกแบบการวัดและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เมื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมิน และวิธีการหาคุณภาพของเครื่องมือแล้ว ครูผู้สอนสามารถออกแบบการวัดและประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในชั้นเรียนได้ดังนี้ (1) กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัวชี้วัด พฤติกรรมบ่งชี้ที่จะประเมิน (2) วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากพฤติกรรมบ่งชี้ที่จะประเมิน (3) เลือกใช้วิธีการ เครื่องมือให้เหมาะสมกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะประเมิน (4) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (scoring rubrics)

6) การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การสร้างเครื่องมือประเมินคุณลักษณะ ควรคำนึงถึงการเขียนข้อความหรือรายการที่จะวัดว่ามีความชัดเจน และเป็นพฤติกรรม/รายการที่ครอบคลุมตัวชี้วัด โดยให้พิจารณาพฤติกรรมบ่งชี้ที่กำหนดไว้แล้วในคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ถ้าเป็นข้อความที่แสดงพฤติกรรมสำคัญและยังไม่สามารถประเมินได้ ครูผู้สอนต้องวิเคราะห์เป็นพฤติกรรมสำคัญย่อย

7) การสร้างเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จะต้องกำหนดเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนเหมาะสม เพราะเกณฑ์การประเมินเป็นแนวทางในการให้คะแนนที่ประกอบด้วยเกณฑ์ด้าน

ต่างๆ เพื่อใช้ประเมินค่าผลการประพจน์ ปฏิบัติของผู้เรียน เกณฑ์เหล่านี้ คือสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนควรประพจน์จนกลายเป็นลักษณะนิสัยได้ เกณฑ์การประเมินมี 2 ลักษณะ คือ

(1) เกณฑ์การประเมินแบบภาพรวม (holistic rubrics) คือแนวทางการให้คะแนน โดยพิจารณาจากภาพรวมการปฏิบัติ โดยจะมีคำอธิบายลักษณะของการปฏิบัติในแต่ละระดับได้อย่างชัดเจน เช่น มีวินัย

ระดับ 3 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียน ปฏิบัติกิจกรรม หรือทำงานที่ได้รับมอบหมายเสร็จทันเวลาได้ด้วยตนเอง

ระดับ 2 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียนโดยต้องมีการเตือนเป็นบางครั้ง

ระดับ 1 ปฏิบัติตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของครอบครัว และโรงเรียน โดยต้องมีการเตือนเป็นส่วนใหญ่

(2) เกณฑ์การประเมินแบบแยกประเด็น (analytic rubrics) คือแนวทางการให้คะแนน โดยพิจารณาแต่ละส่วนของการปฏิบัติ ซึ่งแต่ละส่วนจะต้องกำหนดคำอธิบายลักษณะของการปฏิบัติในส่วนนั้นๆ ไว้อย่างชัดเจน

8) การสรุปผลการประเมิน

การวัดและประเมินผลด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น มีความละเอียดอ่อน เพราะเป็นเรื่องของการพัฒนาคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดในตัวผู้เรียน การวัดและประเมินผลจึงต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเมื่อได้รับการพัฒนาเป็นระยะ หรือเมื่อสิ้นปีการศึกษา ดังนั้น เพื่อให้มีแนวทางการสรุปผลการประเมินที่ชัดเจน เป็นธรรมสำหรับผู้เรียน จึงขอเสนอแนวทางการกำหนดเกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินในแต่ละชั้นตอน ดังนี้

(1) เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละคุณลักษณะ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 1 รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 2 ซื่อสัตย์สุจริต

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 3 มีวินัย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 5 อยู่อย่างพอเพียง

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 7 รักความเป็นไทย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ข้อที่ 8 มีจิตสาธารณะ

(2) เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่ละคุณลักษณะของผู้เรียนจากคณะกรรมการ

(3) เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมิน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ รายปี/รายภาคของผู้เรียนรายบุคคล

(4) เกณฑ์พิจารณาสรุปผลการประเมินรวมทุกคุณลักษณะอันพึงประสงค์แต่ละระดับการศึกษา

สรุปว่า การวัดประเมินผลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาทั้งสามรูปแบบนั้น ผู้วิจัยเลือกใช้โดยพิจารณาจากความพร้อมของสถานศึกษาและบุคลากรที่ร่วมทำการประเมิน ผู้วิจัยพิจารณาใช้รูปแบบที่ 3 ซึ่งโรงเรียนมีความพร้อมในระดับน้อย เนื่องจากเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีครูไม่ครบชั้น

3. วิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ

3.1 ความสำคัญของวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ

ยาอุปกิตศิลปะสาร (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2548: 2) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ การอ่าน การคิด และการเขียนไว้ในหัวใจนักปราชญ์ว่า สุ (สุต) การฟัง หมายถึงการแสวงหาความรู้จาก การฟังเป็นหัวข้อสำคัญ คนที่จะเป็นปราชญ์ต้องได้ฟังมามาก จิ (จินตนะ) หมายถึง ความคิด ร่องจากการฟังหรือการอ่าน เมื่อเราฟังหรืออ่านเรื่องราวใดๆ ต้องคิดตามไปด้วย ปุ (ปุจฉา) หมายถึง การถาม ผู้ที่จะเป็นนักปราชญ์ได้ต้องศึกษาหาความรู้และซักถามผู้รู้เมื่อไม่เข้าใจ ลิ (ลิขิต) หมายถึงการเขียนหรือการจดบันทึกข้อที่ควรรู้ควรรจำไว้ ท่านได้ให้ความสำคัญกับตัวลิ มากกว่าข้ออื่น เพราะเป็นการแสดงผลของ การฟัง การอ่าน การใช้ความคิด และการถาม ในสมัยโบราณผู้ที่จะเป็นนักปราชญ์จะต้องรู้จักการบันทึก การบันทึกข้อความเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะมีผู้รู้หนังสือน้อย ท่านจึงให้ความสำคัญตัว ลิ มากที่สุด เพราะ แสดงถึงความเป็นนักปราชญ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์พระราชทานอรรถาธิบาย สุ จิ ปุ ลิ และการศึกษา 4 อย่างสรุปได้ดังนี้

สุ คือ สุตมยปัญญา ปัญญาจากการฟัง ดีความว่า การฟังคือ การรับสาร หรือสาระที่ส่งมาจากสื่อต่างๆ มิใช่แต่เฉพาะ การฟังทางหูอย่างเดียว

จิ คือ จินตมยปัญญา ปัญญาจากการคิด คือ รู้จักไตร่ตรองหัดใช้เหตุผลวิเคราะห์ช่วยให้เกิดจินตนาการและการสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ๆ "สุ" มาก่อน จึงจะมี "จิ" ทำให้รู้ว่า "สุ" ไหนถูก "สุ" ไหนผิดด้วย

ปุ คือ ปุจฉา แปลว่า ถาม จาก สุ และ จิ ต้องมีความปรารถนาคำตอบเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่างๆ ให้มีปัญหาลงอกเงยยิ่งขึ้นแนวโน้มทศวรรษหน้า "ปุ" เป็นเรื่องสำคัญ

ลิ คือ ลิขิต จดบันทึก ต่อมากำว่า "จด" ก็ขยายเป็นการพิมพ์ การทำฐานข้อมูลของคอมพิวเตอร์

ถวัลย์ มาศจรัส (อ้างถึงใน ปานรวี วยงฤทธิ์วิชัย, 2548: 43) ได้ให้ความสำคัญกับ หัวใจนักปราชญ์ คือ สุ จิ ปุ ลิ ไว้ว่าการฟัง เป็นจุดเริ่มต้นในการเรียนรู้ของมนุษย์ หัวใจ นักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ จึงเป็นปฐมบทที่สำคัญของการอ่าน เขียน คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ และการมีวิสัยทัศน์ และได้ให้ความหมายของการฟัง สุ หมายถึงการอ่านด้วย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของ การคิด ถามและการเขียน จิ คือ ผู้ที่มีปัญญาจากการฟัง (การอ่าน) แล้วจะเกิดปัญญาจากการคิดในสิ่งที่ตนเองได้ฟังและอ่านมา ปุ คือ การถามผู้มีปัญญาจากการคิด หากสงสัยก็ต้องหาคำตอบด้วยการไต่ถามผู้รู้ต่างๆ ทำให้เกิดนักปราชญ์ หรือผู้รู้ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ลิ (ลิขิต) คือ

การจดบันทึก หรือการเขียนข้อความที่เกิดจากการฟัง การอ่าน การคิดและการถามไว้เป็นหลักฐานอย่างชัดเจนซึ่งปัจจุบันต้องขยายความให้ครอบคลุมไปถึงการพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ ด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวต่างให้ความสำคัญกับหัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ ซึ่งมีสอดคล้องกันและตรงกันอย่างเป็นระบบคือ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องมาจากการฟัง การอ่าน นำไปสู่การคิดเพื่อตอบข้อสงสัยทำให้เกิดความรู้และมีการจดบันทึกองค์ความรู้ที่ได้ไว้เป็นหลักฐานหรือเครื่องแสดงที่บ่งบอกได้ว่ารู้หรือเกิดการเรียนรู้ขึ้นในเรื่องต่างๆ จริง ดังนั้นในกระบวนการอ่าน คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ คิดสร้างสรรค์ และมีวิสัยทัศน์นั้น จึงมีหลักของหัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ เป็นแม่บทสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้ในระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

สรุปว่า สุ จิ ปุ ลิ เป็นหัวใจนักปราชญ์ที่มีความสำคัญยิ่งในการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย การฟัง การอ่าน การคิด การถาม และการเขียนในที่สุด องค์ประกอบดังกล่าวจะเอื้อต่อกันหมายถึงเมื่อได้ฟังเรื่องต่างๆ แล้วจึงคิดติดตามเพื่อความเข้าใจหากคลุมเครือไม่เข้าใจต้องมีการไถ่ถามผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่หาคำตอบได้แล้วจึงมาสรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยการจดบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐานและเพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป

3.2 การเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ

ผู้วิจัย ได้นำหัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ มาประกอบแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักพุทธปรัชญา เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการเรียนการสอนที่เน้น การสอนฟังอย่างมีสมาธิ ส่งเสริมการคิดการซักถามสร้างองค์ความรู้ โดยผู้เรียนเอง และมีนิสัยในการจดบันทึก ซึ่งมีองค์ประกอบของ การเรียนรู้แบบ สุ จิ ปุ ลิ 4 ประการได้แก่ สุตวา คือการฟัง จินตนา คือการคิด ปุจฉา คือการซักถาม ลิขิต คือการเขียนการจดบันทึก และนำ สุ จิ ปุ ลิ มาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างบรรยากาศให้นักเรียน เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ผู้สอนควรใช้กิจกรรมที่เป็นเพลง เกม รูปภาพ นิทาน บทบาทสมมุติ และสนทนาถึงเรื่องราวที่จะสอนตามประสบการณ์ หรือเพื่อเชื่อมโยง เนื้อหาที่จะเรียนให้ต่อเนื่องกัน แล้วแจ้งจุดประสงค์การเรียนรู้หรือผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้นักเรียนทราบ และทดสอบความรู้ขั้นพื้นฐานก่อนเรียน

- 1) ใช้เพลง เกม รูปภาพ นิทาน บทบาทสมมุติ
- 2) การสนทนาเรื่องที่จะสอนตามประสบการณ์
- 3) แจ้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้
- 4) ทดสอบก่อนเรียน

ขั้นที่ 2 ขั้นสุ คือ สุตวา หมายถึง การฟังเรื่องที่ครูจะสอน นักเรียนเป็นผู้ฟัง นักเรียนต้องมีสมาธิในการฟัง ฟังการบรรยายเนื้อหาต่างๆ ฟังวิธีการ พร้อมศึกษาเนื้อหาจากใบความรู้ ผู้วิจัยถือว่าทักษะการฟังมีความสำคัญในการเรียนรู้มากที่สุด ถ้าผู้เรียนขาดทักษะการฟัง จะส่งผลให้ขั้นอื่นๆ มีความอ่อนด้อยตามไปด้วย ครูคอยสังเกตการสอนทุกครั้ง ครูอาจจะใช้กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการบรรยาย หรือครูให้ศึกษาใบความรู้ ครูยกตัวอย่าง ครูสาธิต ครูปฏิบัติให้ดู ถือเป็นขั้นให้ความรู้ (ขั้นสอนของครู)

- 1) ชั้นสอน
- 2) ฟังเรื่องที่สอนอย่างมีสมาธิ
- 3) ฟังการบรรยายเนื้อหา
- 4) ฟังการแนะนำวิธีการ
- 5) ศึกษาเนื้อหาจากใบความรู้

ขั้นที่ 3 ชั้นจี้ คือ จินตนาการ เป็นการฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ตามเรื่องที่ครูสอน ครูต้องให้นักเรียนฝึกคิดเป็นรายบุคคล การคิดเป็นรายบุคคลจะต้องฝึกทุกครั้งที่สอน ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มประมาณ 4-5 คน โดยคละ เพศ ความรู้ความสามารถ ให้แต่ละกลุ่มเลือกประธาน กรรมการ และเลขานุการ หมุนเวียน ไปตามความเหมาะสม ในขั้นตอนนี้ฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ฝึกการจำแนกและการวางแผนในการปฏิบัติงานอย่างมีเหตุผล ครูต้องคอยกระตุ้นให้นักเรียนคิดอย่างหลากหลาย ด้วยตนเอง เป็นรายบุคคล และรายกลุ่ม ครูควรส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการคิดบ่อยๆ เพราะการคิดทำให้สมองมีการพัฒนา ความคิดที่ไม่ตรงกัน ของแต่ละบุคคล นับเป็นที่มาแห่งการเรียนรู้ ธรรมชาติของมนุษย์จะไม่มีใครคิดเหมือนกัน เพราะทุกคนมีประสบการณ์ที่ต่างกัน ความคิดที่แตกต่างกัน ไม่ถือว่าเป็นความขัดแย้ง แต่เป็นผลผลิตจากการสอน ผู้เรียนจะต้องฝึกคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติและ ทดลองเพื่อสร้างองค์ความรู้เป็นของตนเองทุกคนการเรียนการสอนจึงจะประสบผลสำเร็จ (ชั้นคิดวิเคราะห์)

- 1) ชั้นคิดวิเคราะห์ ปฏิบัติ และทดลอง
- 2) ฝึกคิดวิเคราะห์เป็นรายบุคคล
- 3) ฝึกคิดวิเคราะห์เป็นกลุ่ม
- 4) รู้จักวางแผนการทำงาน
- 5) ระดมความคิด Mind Mapping
- 6) ทดสอบระหว่างเรียน หรือฝึกระหว่างเรียน

ขั้นที่ 4 ชั้นปุ คือ ปุจฉา เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามครู จากความคิดที่หลากหลายในชั้นเรียน นักเรียนไม่สามารถบอกได้ว่าอะไรเป็นความรู้ที่ถูกต้อง ครูและนักเรียนเท่านั้นเป็นผู้สรุปและสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน โดยยึดถือ กฎเกณฑ์ ข้อมูล ทฤษฎี แล้วสรุปเป็น วิธีลัดนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการเรียนรู้เพราะเป็นการฝึกให้นักเรียนซักถามหรือการอภิปรายกลุ่ม เพื่อส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย ฝึกให้นักเรียนกล้าแสดงออก รู้จักการทำงานเป็นทีม (ชั้นสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน)

- 1) ชั้นสรุปและสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน
- 2) การอภิปรายในกลุ่มย่อยรวบรวมข้อมูลที่จะถาม
- 3) การนำเสนอรายงานข้อมูลที่มีปัญหา
- 4) สรุปให้เป็นองค์ความรู้ร่วมกัน

ขั้นที่ 5 ชั้นลี คือ ลิขิต แปลว่า การเขียน เป็นผลแสดงโดยรวมจากการฟัง คือ สุตวา การคิด คือจินตนา การพูด การถาม คือปุจฉา การเขียน คือ ลิขิต ทุกขั้นตอนย่อมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นลำดับ ไม่ควรขาดขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง การเขียนและการบันทึกเป็นผลึกของวิธีการสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ที่แท้จริง เมื่อครบทุกองค์ประกอบแล้วควรมีการทดสอบหลังเรียน เพื่อเก็บคะแนนบันทึกผล

อย่างเป็นระบบ และมีการฝึกเสริมทักษะเพื่อสร้างความชำนาญให้กับผู้เรียนด้วยการบ้านเพิ่มเติมและสร้างนิสัยการจดบันทึกเพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (ขึ้นเขียนและจดบันทึก)

- 1) ชี้นำไปใช้ในการเขียนและจดบันทึก
- 2) ฝึกการเขียนและจดบันทึก
- 3) สร้างนิสัยในการจดบันทึก
- 4) ทดสอบหลังเรียน
- 5) ทำแบบฝึกหัดเสริมทักษะหรือการบ้านเพื่อสร้างความชำนาญ
- 6) ทำรายงานหรืองานวิจัย
- 7) นำไปใช้แก้ปัญหาในสภาพจริงในชีวิตประจำวัน

สรุปว่า การเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบ สุ จิ ปุ ลิ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นการสร้างบรรยากาศให้นักเรียน สนทนาเพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาที่จะเรียนให้ต่อเนื่องกัน ขั้นที่ 2 ชี้นำ การฟังเรื่องที่ครูจะสอน ถือเป็นขั้นให้ความรู้ ขั้นที่ 3 ชี้นำ เป็นการฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ตามเรื่องที่ครูสอน ขั้นที่ 4 ชี้นำ เป็นขั้นที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามครู ขั้นที่ 5 ชี้นำ การเขียนและการบันทึกเป็นผลึกของวิธีการสอนแบบ

4. การเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Bloom's Taxonomy กล่าวถึงการจำแนกการเรียนรู้ตามทฤษฎีของบลูม ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และด้านทักษะพิสัย โดยในแต่ละด้านจะมีการจำแนกระดับความสามารถจากต่ำสุดไปถึงสูงสุด เช่น ด้านพุทธิพิสัย เริ่มจากความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมิน นอกจากนี้ยังนำเสนอระดับความสามารถที่มีการปรับปรุงใหม่ตามแนวคิดของ Anderson and Krathwohl (2001) เป็นการจำ (Remembering) การเข้าใจ (Understanding) การประยุกต์ใช้ (Applying) การวิเคราะห์ (Analysing) การประเมินผล (Evaluating) และการสร้างสรรค์ (Creating) ด้านจิตพิสัย จำแนกเป็น การรับรู้ การตอบสนอง การสร้างค่านิยม การจัดระบบ และการสร้างคุณลักษณะจากค่านิยม ด้านทักษะพิสัย จำแนกเป็น ทักษะการเคลื่อนไหวของร่างกาย ทักษะการเคลื่อนไหวอวัยวะสองส่วนหรือมากกว่าพร้อมๆกัน ทักษะการสื่อสารโดยใช้ท่าทาง และทักษะการแสดงพฤติกรรมทางการพูด

4.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง กระบวนการของประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างค่อนข้างถาวร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้ไม่ได้มาจากภาวะชั่วคราว ภูมิภาวะ หรือสัญชาตญาณ (Klein, 1991: 2)

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร โดยเป็นผลจากการฝึกฝนเมื่อได้รับการเสริมแรง มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติที่เรียกว่า ปฏิกริยาสะท้อน (Kimble and Garmezy) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ (Hilgard and Bower) การเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง อันเป็นผลเนื่องมาจาก

ประสบการณ์ที่แต่ละคนได้ประสบมา (Cronbach) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลได้พยายามปรับปรุงพฤติกรรมของตน เพื่อเข้ากับสภาพแวดล้อมตามสถานการณ์ต่างๆ จนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายตามที่แต่ละบุคคลได้ตั้งไว้

4.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม

บลูมได้แบ่งการเรียนรู้เป็น 6 ระดับ คือ ความรู้ที่เกิดจากความจำ (knowledge) ความเข้าใจ (Comprehend) การประยุกต์ (Application) การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้ การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่ การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

ทฤษฎีการเรียนรู้ เบนจามิน บลูมและคณะ (Bloom et al, 1976) มีลักษณะอย่างไร ได้จำแนกจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ออกเป็น 3 ด้าน คือ

4.2.1 พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) พฤติกรรมด้านสมองเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเฉลียวฉลาด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถทางสติปัญญาพฤติกรรมทางพุทธิพิสัย 6 ระดับ ได้แก่

1) ความรู้ความจำ ความสามารถในการเก็บรักษามวลประสบการณ์ต่างๆ จากการที่ได้รับรู้ไว้และระลึกสิ่งนั้นได้เมื่อต้องการเปรียบเทียบกับบันทึกเสียงหรือวีดิทัศน์ ที่สามารถเก็บเสียงและภาพของเรื่องราวต่างๆ ได้ สามารถเปิดฟังหรือ ดูภาพเหล่านั้นได้ เมื่อต้องการ

2) ความเข้าใจ เป็นความสามารถในการจับใจความสำคัญของสื่อ และสามารถแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความ คาดคะเน ขยายความ หรือ การกระทำอื่นๆ

3) การนำความรู้ไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ในกาแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจ จึงจะสามารถนำไปใช้ได้

4) การวิเคราะห์ ผู้เรียนสามารถคิด หรือ แยกแยะเรื่องราวสิ่งต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญได้ และมองเห็นความสัมพันธ์ของส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ความสามารถในการวิเคราะห์จะแตกต่างกันไปแล้วแต่ความคิดของแต่ละคน

5) การสังเคราะห์ ความสามารถในการที่ผสมผสานส่วนย่อยๆ เข้าเป็นเรื่องราวเดียวกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ที่สมบูรณ์และดีกว่าเดิม อาจเป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่าย การกำหนดวางแผนวิธีการดำเนินงานชิ้นใหม่ หรือ อาจจะทำให้เกิดความคิดในอันที่จะสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นนามธรรมขึ้นมาในรูปแบบ หรือแนวคิดใหม่

6) การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสิน ตีราคา หรือ สรุปเกี่ยวกับคุณค่าของสิ่งต่างๆ ออกมาในรูปของคุณธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นไปตามเนื้อหาสาระในเรื่องนั้นๆ หรืออาจเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับก็ได้

4.2.2 จิตพิสัย (Affective Domain) (พฤติกรรมด้านจิตใจ) ค่านิยม ความรู้สึก ความซาบซึ้ง ทศนคติ ความเชื่อ ความสนใจและคุณธรรม พฤติกรรมด้านนี้อาจไม่เกิดขึ้นทันที ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และสอดแทรกสิ่งที่ดีงามอยู่ตลอดเวลา จะทำให้พฤติกรรมของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่พึงประสงค์ได้ ด้านจิตพิสัยจะประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยๆ 5 ระดับ ได้แก่

1) การรับรู้ เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นต่อปรากฏการณ์ หรือสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการแปลความหมายของสิ่งเร้านั้นว่าคืออะไร แล้วจะแสดงออกมาในรูปของความรู้สึกที่เกิดขึ้น

2) การตอบสนอง เป็นการกระทำที่แสดงออกมาในรูปของความเต็มใจ ยินยอม และพอใจต่อสิ่งเร้านั้น ซึ่งเป็นการตอบสนองที่เกิดจากการเลือกสรรแล้ว

3) การเกิดค่านิยม การเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เป็นที่ยอมรับกันในสังคม การยอมรับนับถือในคุณค่าต่างๆ หรือปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จนกลายเป็นความเชื่อ แล้วจึงเกิดทัศนคติที่ดีในสิ่งนั้น

4) การจัดระบบ การสร้างแนวคิด จัดระบบของค่านิยมที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความสัมพันธ์ ถ้าเข้ากันได้ก็จะยึดถือต่อไป แต่ถ้าขัดกันอาจไม่ยอมรับอาจยอมรับค่านิยมใหม่โดยยกเลิกค่านิยมเก่า

5) บุคลิกภาพ การนำค่านิยมที่ยึดถือมาแสดงพฤติกรรมที่เป็นนิสัยประจำตัว ให้ประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงามพฤติกรรมด้านนี้ จะเกี่ยวกับความรู้สึกและจิตใจ ซึ่งจะเริ่มจากการได้รับรู้จากสิ่งแวดล้อม แล้วจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ ขยายกลายเป็นความรู้สึกด้านต่างๆ จนกลายเป็นค่านิยม และยังพัฒนาต่อไปเป็นความคิด อุดมคติ ซึ่งจะเป็นควบคุมทิศทางพฤติกรรมของคนคนจะรู้ตัวหรือรู้อย่างไรนั้น ก็เป็นผลของพฤติกรรมด้านนี้

4.2.3 ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) (พฤติกรรมด้านกล้ามเนื้อประสาท) พฤติกรรมที่บ่งถึงความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างคล่องแคล่วชำนาญ ซึ่งแสดงออกมาได้โดยตรงโดยมีเวลาและคุณภาพของงานเป็นตัวชี้ระดับของทักษะ พฤติกรรมด้านทักษะพิสัยประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยๆ 5 ชั้น ดังนี้

1) การรับรู้ เป็นการให้ผู้เรียนได้รับรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง หรือ เป็นการเลือกหาตัวแบบที่สนใจ

2) กระทำตามแบบ หรือ เครื่องชี้แนะ เป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนพยายามฝึกตามแบบที่ตนสนใจและพยายามทำซ้ำ เพื่อที่จะให้เกิดทักษะตามแบบที่ตนสนใจให้ได้ หรือ สามารถปฏิบัติงานได้ตามข้อแนะนำ

3) การหาความถูกต้อง พฤติกรรมสามารถปฏิบัติได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยเครื่องชี้แนะ เมื่อได้กระทำซ้ำแล้ว ก็พยายามหาความถูกต้องในการปฏิบัติ

4) การกระทำอย่างต่อเนื่องหลังจากตัดสินใจเลือกรูปแบบที่เป็นของตัวเองจะกระทำตามรูปแบบนั้นอย่างต่อเนื่อง จนปฏิบัติงานที่ยุงยากซับซ้อนได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้องคล่องแคล่ว การที่ผู้เรียนเกิดทักษะได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ

5) การกระทำได้อย่างเป็นธรรมชาติ พฤติกรรมที่ได้จากการฝึกอย่างต่อเนื่อง จนสามารถปฏิบัติ ได้คล่องแคล่วองไวโดยอัตโนมัติ เป็นไปอย่างธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นความสามารถของการปฏิบัติในระดับสูง

ทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม (Bloom, 1976) บลูมได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ในโรงเรียนไว้ดังนี้

(1) พื้นฐานของผู้เรียนเป็นหัวใจในการเรียน ผู้เรียนแต่ละคนจะเข้าชั้นเรียนด้วยพื้นฐานที่จะช่วยให้เขา ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ต่างกัน ถ้าเขามีพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะไม่แตกต่างกัน

(2) คุณลักษณะของแต่ละคน เช่น ความรู้ที่จำเป็นก่อนเรียน แรงจูงใจในการเรียน และคุณภาพของการสอน เป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ เพื่อให้แต่ละคนและทั้งกลุ่มมีระดับการเรียนรู้ที่สูงขึ้น

สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่นี้เป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกฝน มิใช่เป็นผลจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือสัญชาตญาณ หรืออุบัติภาวะ หรือพิษยาต่างๆ หรืออุบัติเหตุ หรือความบังเอิญ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปอย่างค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าเกิดการเรียนรู้ขึ้น หากเป็นการ เปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ เมื่อบุคคลเกิดการเรียนรู้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้ 1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง 2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ทักษะ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ 3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดการเรียนรู้ทั้งในด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจด้วยแล้ว ได้นำเอาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติ จึงทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น เช่น การใช้มือ เป็นต้น

4.3 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิลสัน (Wilson, 1971: 643-696) ได้กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น หมายถึง ความสามารถทางสติปัญญา (Cognitive Domain) ในการเรียนรู้ ได้จำแนกพฤติกรรมที่พึงประสงค์ทางพุทธิพิสัย ในการเรียนการสอนโดยอ้างอิงลำดับชั้นของพฤติกรรมพุทธิพิสัย ตามกรอบแนวคิดของบลูม (Bloom's Taxonomy) ไว้เป็น 6 ระดับ คือ

4.3.1 ความรู้ความจำ พฤติกรรมในระดับนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่อยู่ในระดับต่ำที่สุด แบ่งออกได้เป็น 3 ชั้นดังนี้

1) ความรู้ความจำเกี่ยวกับข้อเท็จจริง คำถามที่วัดความสามารถในระดับเกี่ยวกับข้อเท็จจริง ตลอดจนความรู้พื้นฐานซึ่งนักเรียนได้สั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้วด้วย

2) ความรู้ความจำเกี่ยวกับศัพท์และนิยาม เป็นความสามารถในการระลึกหรือจำศัพท์และนิยามต่างๆ ได้ โดยคำถามอาจจะถามโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ได้

3) ความสามารถในการใช้กระบวนการคิดคำนวณ เป็นความสามารถในการใช้ข้อเท็จจริงหรือนิยาม และกระบวนการที่ได้เรียนมาแล้วมาคิดคำนวณตามลำดับขั้นตอนที่เคยเรียนรู้อย่างไรก็ตาม ข้อสอบวัดความสามารถด้านนี้ต้องเป็นโจทย์ง่ายๆ คล้ายคลึงกับตัวอย่าง นักเรียนไม่ต้องพบกับความยุ่งยากในการตัดสินใจเลือกใช้กระบวนการ

4.3.2 ความเข้าใจ เป็นพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมระดับความรู้ ความจำเกี่ยวกับการคิดคำนวณแต่ซับซ้อนกว่าแบ่งได้เป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ความเข้าใจเกี่ยวกับมโนคติ เป็นความสามารถที่ซับซ้อนกว่าความรู้ความจำเกี่ยวกับข้อเท็จจริง เพราะมโนคติเป็นนามธรรม ซึ่งประมวลจากข้อเท็จจริงต่างๆ ต้องอาศัยการตัดสินใจในการตีความหรือยกตัวอย่างใหม่ ที่แตกต่างไปจากที่เคยเรียน

2) ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กฎ และการสรุปอ้างอิงเป็นกรณีทั่วไป เป็นความสามารถในการนำเอาหลักการ กฎ และความเข้าใจเกี่ยวกับมโนคติไปสัมพันธ์กับโจทย์ปัญหา จนได้แนวทางในการแก้ปัญหาได้ ถ้าคำถามนั้นเป็นคำถามเกี่ยวกับหลักการและกฎ ที่นักเรียนเพิ่งเคยพบเป็นครั้งแรก อาจจัดเป็นพฤติกรรมในระดับการวิเคราะห์ก็ได้

3) ความเข้าใจในโครงสร้าง คำถามที่วัดพฤติกรรมระดับนี้เป็นคำถามที่วัดเกี่ยวกับคุณสมบัติของระบบจำนวนและโครงสร้างทางพีชคณิต

4) ความสามารถในการเปลี่ยนรูปแบบปัญหา จากแบบหนึ่งเป็นอีกแบบหนึ่ง เป็นความสามารถในการแปลข้อความที่กำหนดให้เป็นข้อความใหม่หรือภาษาใหม่ เช่น แปลจากภาษาพูดให้เป็นสมการซึ่งมีความหมายคงเดิม โดยไม่รวมถึงกระบวนการคิดคำนวณ หลังจากแปลแล้วอาจกล่าวได้ว่า เป็นพฤติกรรมที่ง่ายที่สุดของพฤติกรรมระดับความเข้าใจ

5) ความสามารถในการติดตามแนวของเหตุผล เป็นความสามารถในการอ่านและเข้าใจข้อความ ซึ่งแตกต่างไปจากความสามารถในการอ่านทั่วไป

6) ความสามารถในการอ่านและตีความ ข้อสอบที่วัดความสามารถในขั้นนี้อาจดัดแปลงมาจากข้อสอบที่วัดความสามารถในขั้นอื่นๆ โดยให้นักเรียนอ่านและตีความโจทย์ปัญหาซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของข้อความตัวเลข ข้อมูลทางสถิติหรือกราฟ

4.3.3 การนำไปใช้ เป็นความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่นักเรียนคุ้นเคย เพราะคล้ายกับปัญหาที่นักเรียนประสบอยู่ในระหว่างเรียนหรือแบบฝึกหัดที่นักเรียนเลือกกระบวนการแก้ปัญหาและดำเนินการแก้ปัญหาได้โดยไม่ยาก พฤติกรรมในระดับนี้แบ่งออกเป็น 4 ชั้น คือ

1) ความสามารถในการแก้ปัญหาที่คล้ายกับปัญหาที่ประสบอยู่ในระหว่างเรียน นักเรียนต้องอาศัยความสามารถในระดับความเข้าใจและเลือกกระบวนการแก้ปัญหาจนได้คำตอบออกมา

2) ความสามารถในการเปรียบเทียบ เป็นความสามารถในการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล 2 ชุด เพื่อสรุปการตัดสินใจ ซึ่งในการแก้ปัญหาขั้นนี้ อาจต้องใช้วิธีการคิดคำนวณและจำเป็นต้องอาศัยความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

3) ความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นความสามารถในการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องในการหาคำตอบจากข้อมูลที่กำหนดให้ ซึ่งอาจต้องอาศัยการแยกข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกจากข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้อง พิจารณาว่าอะไรคือข้อมูลที่ต้องการเพิ่มเติม มีปัญหาอื่นใดบ้าง ที่อาจเป็นตัวช่วยในการหาคำตอบของปัญหาที่กำลังประสบอยู่หรือต้องแยกโจทย์ปัญหาออกพิจารณาเป็นส่วนๆ มีการตัดสินใจหลายครั้งอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนได้คำตอบหรือผลลัพธ์ที่ต้องการ

4) ความสามารถในการมองเห็นแบบลักษณะโครงสร้างที่เหมือนกันและการสมมาตร เป็นความสามารถที่ต้องอาศัยพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การระลึกถึงข้อมูลที่กำหนดให้ การเปลี่ยนรูปปัญหาการจัดกระทำกับข้อมูล และการระลึกถึงความสัมพันธ์ นักเรียนต้องสำรวจหาสิ่งที่คุ้นเคยกันจากข้อมูลหรือสิ่งที่กำหนดจากโจทย์ปัญหาให้พบ

4.3.4 การวิเคราะห์ เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาที่นักเรียนไม่เคยเห็นหรือไม่เคยทำแบบฝึกหัดมาก่อน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโจทย์พลิกแพลง แต่ก็อยู่ในขอบเขตเนื้อหาวิชาที่เรียน การแก้ปัญหาโจทย์ดังกล่าว ต้องอาศัยความรู้ที่ได้เรียนมารวมกับความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานกันเพื่อแก้ปัญหา พฤติกรรมในระดับนี้ถือว่าเป็นพฤติกรรมขั้นสูงสุดของการเรียนการสอนซึ่งต้องใช้สมรรถภาพสมองระดับสูง แบ่งเป็น 5 ชั้น คือ

1) ความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาที่ไม่เคยประสบมาก่อน คำถามในขั้นนี้เป็นคำถามที่ซับซ้อน ไม่มีในแบบฝึกหัดหรือตัวอย่างไม่เคยเห็นมาก่อน นักเรียนต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ผสมผสานกับความเข้าใจ มโนคติ นิยาม ตลอดจนทฤษฎีต่างๆ ที่เรียนมาแล้วเป็นอย่างดี

2) ความสามารถในการหาความสัมพันธ์ เป็นความสามารถในการจัดส่วนต่างๆ ที่กำหนดให้ใหม่ แล้วสร้างความสัมพันธ์ขึ้นใหม่เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาแทนการจำความสัมพันธ์ที่เคยพบแล้วมาใช้กับข้อมูลชุดใหม่เท่านั้น

3) ความสามารถในการพิสูจน์ เป็นความสามารถในการพิสูจน์ปัญหาที่ไม่เคยเห็นมาก่อน นักเรียนจะต้องอาศัยนิยาม ทฤษฎีต่างๆ ที่เรียนมาแล้วมาช่วยในการแก้ปัญหา

4) ความสามารถในการวิจารณ์การพิสูจน์ ความสามารถในการใช้เหตุผลที่ควบคู่กับความสามารถในการเขียนพิสูจน์ แต่ความสามารถในการวิจารณ์เป็นพฤติกรรมที่ยุ่ยากซับซ้อนกว่า ความสามารถในการขั้นนี้ต้องให้นักเรียนมองเห็นและเข้าใจการพิสูจน์ว่าถูกต้องหรือไม่ มีตอนใดผิดพลาดไปจากมโนคติ หลักการ กฎ นิยาม หรือวิธีการ

5) ความสามารถเกี่ยวกับการสร้างและทดสอบความถูกต้อง นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ขึ้นมาใหม่ โดยให้สัมพันธ์กับเรื่องเดิมและสมเหตุสมผลด้วยคือ การจะถามให้หาและพิสูจน์หรืออาจถามให้นักเรียนสร้างขบวนการคิดใหม่พร้อมทั้งแสดงการใช้ขบวนการนั้น

4.3.5 การสังเคราะห์ เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตของสิ่งที่กำหนดให้

4.3.6 การประเมินค่า เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิด ค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะ (characteristics of cognitive domain) ที่ต้องใช้ความรู้ความเข้าใจ การนำไปปรับใช้ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์เข้ามาพิจารณาประกอบกันเพื่อทำการประเมินผลสิ่งหนึ่งสิ่งใด

ไพศาล หวังพานิช (2546: 9) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ (achievement) หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (academic achievement) ว่าหมายถึงคุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม หรือจากการสอน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2545: 286) ได้ให้ความหมายว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือผลการเรียนรู้ หมายถึง ความรู้หรือทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ในรายวิชาต่างๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

จากการศึกษาความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนข้างต้นที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ว่า ความสามารถของผู้เรียนในการเรียนรู้จากวิธีการเรียน สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ได้จากการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้นเป็นข้อสอบแบบปรนัย มี 4 ตัวเลือก โดยการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีขั้นตอนการประเมินได้จากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สร้างขึ้น จากการตรวจสอบคุณภาพแล้วโดยแบบทดสอบนั้นสอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ด้านความรู้ (Cognitive Domain) ตามที่บลูมได้จำแนกไว้ 6 ระดับ

4.4 การวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ด้านต่างๆ ข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้ส่งเสริมให้ผู้สอนและผู้เรียนทราบจุดเด่นและจุดด้อย ด้านการสอนและการเรียนรู้ และเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตน การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ยึดหลักการสำคัญดังนี้

4.4.1 การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน

4.4.2 การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเป้าหมายของหลักสูตรและจุดประสงค์การเรียนรู้

4.4.3 การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ควรประเมินให้ครอบคลุมทุกด้านไม่ว่าจะเป็นความรู้ความเข้าใจเนื้อหา คุณลักษณะที่พึงประสงค์และทักษะกระบวนการต่างของผู้เรียน

4.4.4 การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องนำไปสู่ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับนักเรียนรอบด้าน

4.4.5 การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการปรับปรุงความสามารถของตน

การใช้ผลการวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้สอนได้สารสนเทศสำหรับนำไป ใช้พัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน และตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน การวัดและประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จึงสามารถนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1) การประเมินก่อนเริ่มต้นการเรียนการสอน เพื่อจัดวางตำแหน่งผู้เรียน หรือประเมินความรู้/ทักษะพื้นฐานของผู้เรียนก่อนเริ่มกิจกรรม อันจะได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจในการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และเตรียมการสำหรับการปูพื้นฐานความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องมีมาก่อน

2) การประเมินระหว่างการเรียนการสอนเพื่อตรวจสอบความรู้ความสามารถ ทักษะของผู้เรียนขณะที่การเรียนการสอนยังคงดำเนินอยู่ อันจะได้สารสนเทศย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการติดตามดูความก้าวหน้าหรือพัฒนาการในการเรียนรู้ ตลอดจนจุดบกพร่องในการเรียนรู้ของผู้เรียนสำหรับปรับปรุงแก้ไขและซ่อมเสริม

3) การประเมินหลังสิ้นสุดการเรียนการสอนเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ของผู้เรียน อันจะ
ได้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจพัฒนาการและระดับสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียน

วิธีการวัดและประเมินการเรี้นรู้มีหลากหลาย ผู้สอนควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ
ธรรมชาติของการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินการเรี้นรู้ที่นิยมใช้ เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การ
สอบถาม การสังเกต การตรวจผลงาน การใช้แฟ้มสะสมงาน เป็นต้น แต่ละวิธีสามารถใช้เครื่องมือวัดได้
แตกต่างกันตามความเหมาะสม ตัวอย่างดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 วิธีการวัดและประเมินการเรี้นรู้

วิธีการวัดและประเมินการเรี้นรู้	ตัวอย่างเครื่องมือ
การทดสอบ (Testing)	แบบสอบข้อเขียน (Written Test) แบบสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) แบบวัด (Scale)
การสัมภาษณ์ (Interview)	แบบสัมภาษณ์ (Interview guide)
การสอบถาม (Inquiry)	แบบสอบถาม (Questionnaire)
การสังเกต (Observation)	แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) แบบบันทึก (Record)
การตรวจผลงาน	แบบประเมินผลงาน
การใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio)	แบบบันทึก (Record) แบบประเมินผลงาน แบบประเมินตนเอง
การใช้ศูนย์การประเมิน (Assessment Center Method)	แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบบันทึก (Record) แบบมาตราประเมินค่า (Rating scale) แบบประเมินพฤติกรรม แบบประเมินผลงาน

ผู้วิจัยใช้วิธีการวัดและประเมินการเรี้นรู้โดยใช้การทดสอบและการใช้ศูนย์การประเมิน
เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และแบบประเมินพฤติกรรม

5. คุณธรรม

5.1 ความหมายของคุณธรรม

คำว่า คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม และคำอื่นๆ ที่มีความหมายไปในทำนองเดียวกัน เช่น จริยศาสตร์ ค่านิยมจะเป็นคำที่ผู้คนหันมาให้ความสนใจกันมากขึ้น บางครั้งก็เกิดความยุ่งยาก สับสนว่าคำแต่ละคำเหล่านี้มีความหมายเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

จากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัย เกี่ยวกับความหมายของคุณธรรม จริยธรรม จะเห็นว่าท่านผู้รู้ทั้งหลายต่างก็ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันอยู่บ้างก็เฉพาะในรายละเอียดและสำนวนการอธิบายเท่านั้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 2) ให้ความหมาย คุณธรรม ไว้ว่า สิ่งทีบุคคลส่วนใหญ่ ยอมรับว่าดีงาม ซึ่งส่งผลให้เป็นประโยชน์และความดีงามที่ดีที่แท้จริงต่อสังคม

ประภาศรี สีหอำไพ (2543: 21) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง หลักธรรม จริยาสที่สร้างความรู้สึกรับชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจอยู่ขั้นสมบูรณ์อย่างเต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

ลิขิต ธีรเวคิน (2546) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ จิตวิญญาณของปัจเจกบุคคล ศาสนา และอุดมการณ์ เป็นดวงวิญญาณของปัจเจกบุคคลและสังคมด้วยปัจเจกบุคคลต้องมีวิญญาณ สังคมต้องมีจิตวิญญาณ คุณธรรมของปัจเจกบุคคลอยู่ที่การกลมกลืนเรียนรู้โดยพ่อแม่ สถาบันการศึกษา ศาสนา พรรคการเมืองและองค์กรของรัฐ

ทิสนา แคมมณี (2547: 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะหรือสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวะนามธรรมอยู่ในจิตใจ

วศิน อินทสระ (2541: 106-107) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมตามหลักจริยศาสตร์ไว้ว่า คุณธรรม คือ อุปนิสัยอันดีงามซึ่งสะสมอยู่ในดวงจิต อุปนิสัยอันนี้ได้มาจากความพยายามและความประพฤติที่ติดต่อกันมาเป็นเวลานาน พร้อมอธิบายและได้ให้ความหมายอันสั้นว่า คุณธรรม คือ ความกล้า เลิศของอุปนิสัย นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงความหมายที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้ให้ความหมายไว้ เช่น โสเครติส คุณธรรม หมายถึง ความรู้หรือปัญญาพร้อมทั้งนิสัย ถึงกับเน้นว่าคุณธรรมคือความรู้ เพลโต เห็นด้วยว่า คุณธรรม คือ ความรู้ อริสโตเติล เห็นว่าคุณธรรม คือ นิสัยอันดีงาม แมคเคนซี กล่าวว่า คุณธรรม คือความรู้และนิสัย เอ็มมานูเอล คานท์ เห็นว่า คุณธรรม คือ การความคุมแรงกระตุ้นต่างๆ และความทะยานอยากได้ด้วยเหตุผล

นอกจากนี้ พระธรรมกิตติวงศ์ (2548: 131) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ในพจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ชุดคำวัตไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ สภาพคุณงามความดี

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง ลักษณะนิสัยของบุคคลที่เอื้อต่อการปฏิบัติสิ่งทีถูกต้อง เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความยับยั้งชั่งใจ การช่วยเหลือเอื้ออาทร ความเมตตากรุณา เป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้โดยอาศัยระยะเวลาและความคุ้นเคยกับบุคคลนั้น

5.2 ความสำคัญของคุณธรรม

คุณธรรมเป็นพฤติกรรมหรือลักษณะการแสดงออกของพวกเราจากภายใน ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจ มีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของคุณธรรมไว้ ดังนี้

พรพรรณ วิระปริยากุล (2543: 20) กล่าวว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรปลูกฝังและดำรงไว้ คุณธรรมก่อให้เกิดคุณธรรมอื่นๆ คือ เมื่อฝึกคุณธรรมใดคุณธรรมหนึ่งแล้วก็พลอยได้คุณธรรมอื่นๆ ไปด้วย แต่ถ้าปล่อยให้กิเลสหนึ่งเกาะกุมกิเลสอีกหลายอย่างก็เกิดตามมาด้วยเช่นกัน คุณธรรมยังเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ ผู้สนใจพัฒนาบุคลิกภาพจะต้องสนใจฝึกฝนคุณธรรมให้มั่นคง

5.3 องค์ประกอบของคุณธรรม

องค์ประกอบของคุณธรรมได้มีผู้จำแนกออกเป็นหลายลักษณะต่างๆ กัน ดังนี้

กรมวิชาการ (2543: 3) ได้เสนอองค์ประกอบทางคุณธรรมไว้ 3 ประการ คือ

1) ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้โดยการคิด

2) ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะนำคุณธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ

3) ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูก หรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544: 2) ได้จำแนกองค์ประกอบทางคุณธรรมออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) ความรู้เชิงคุณธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคม หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาและค่านิยม เพื่อที่จะยึดถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมและไม่เหมาะสม มากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงคุณธรรมนี้จะขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของคนด้วย

2) ทศนคติเชิงคุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ต่างๆ ที่ประสบอยู่ว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้นๆ ทศนคติจะรวมเอาความรู้เชิงคุณธรรมเข้าไปด้วย

3) เหตุผลเชิงคุณธรรม หมายถึง ความคิดเบื้องหลังในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ที่ประสบอยู่ ซึ่งการที่บุคคลตัดสินใจกระทำอย่างเดียวกันอาจมีเหตุผลในระดับที่แตกต่างกันได้

4) พฤติกรรมเชิงคุณธรรม หมายถึง การแสดงออกของบุคคลในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะบอกได้ว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องเหมาะสม หรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของสังคมหรือไม่

ประภาศรี สีหอำไพ (2543: 48) ได้อธิบายว่า คุณธรรมเป็นเครื่องกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อย ประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1) ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนระส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาดระบบที่กระชับความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัยให้เกิดการละเมิดสิทธิและหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละบุคคล ชาติใดไร้ระเบียบวินัยย่อมยากที่จะพัฒนาไปได้ทัดเทียมชาติอื่น จึงควรประพฤติตามจารีตประเพณีของสังคม

2) สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

3) อิสระเสรี (Autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัยและสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรมสามารถปกครองตนเองได้

5.4 ประเภทของคุณธรรม

คุณธรรม เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีคุณค่าของคนแต่ละคนเป็นสิ่งที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม นอกจากนี้แล้ว คุณธรรมจริยธรรมยังมีความสำคัญต่อพื้นฐานการศึกษา เพราะเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญยิ่งของคน คุณธรรมที่เป็นแนวทางประพฤติในความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองโลก คือ การดำเนินชีวิตโดย กายสุจริต วาจสุจริต และมโนสุจริต มีความรับผิดชอบทางศีลธรรมและสังคม มีจิตสำนึกในเกียรติภูมิของความเป็นไทย รักแผ่นดินไทยและปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นจึงพอจะแบ่งประเภทการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ไว้ 5 ประเภทดังนี้

1) คุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดทางพุทธศาสนา เป็นการดำเนินงานตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ องค์ประกอบหลักคือ พัฒนากาย ศิล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการอาศัยหลักไตรสิกขาเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับการเรียนรู้ที่ใช้การพัฒนาตามหลักธรรมของศาสนา และส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างมีความสุข ตามหลัก สอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น โรงเรียนมีการบริหารจัดการโดยนาหลักแห่งวิถีพุทธมาเป็นแกนหลัก มุ่งให้ผู้เรียนรู้จัก เข้าใจ และเข้าถึงพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดชีวิต ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นบ้านหลอมกลม่อเมลาผู้เรียนให้มีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนหวาน และอ่อนโยน จนสามารถปรับตัวเข้ากันได้กับสังคม ธรรมชาติ ตลอดถึงสภาพแวดล้อมที่เป็นบริบทของชีวิต จนทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่า และมีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ โดยมีองค์ประกอบหลัก คือ

1.1) กายภาวนา เป็นการภาวนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพหรือทางด้านวัตถุ

1.2) ศิลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางด้านสังคม ด้านเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสัตว์ทั้งหลาย

1.3) จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก

1.4) ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาทางด้านปัญญา ความรู้ ความเข้าใจ คิดได้ หยั่งเห็น

2) คุณธรรมจริยธรรม ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตและการพัฒนาอย่างมีสติ เพื่อให้เกิดความพอเหมาะ พอดีในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าเราจะทำอะไร และสอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักปฏิบัติของพุทธศาสนา และใช้สติกำกับให้เดินเข้าสู่ทางสายกลางได้ การน้อมนำของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของแต่ละคน แต่ละหน่วยงาน

จึงเป็นเสมือนการเชื่อมโลกของการปฏิบัติธรรมกับโลกแห่งการทำงานเข้าหากัน เพื่อให้คนสามารถมี และใช้ธรรมะนำหน้าการพัฒนาได้ บน 3 แนวทาง และ 2 เงื่อนไข ดังต่อไปนี้คือ

2.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

2.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น จากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

2.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกลเงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน คือ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภมาก และไม่ตระหนี่ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

3) คุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางสังคม โดยศูนย์แนะแนวทางการศึกษาและอาชีพ กรมวิชาการ (2544: 11-12) เห็นว่าเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเกี่ยวข้องกับความคิด เรื่องชาวปัญญาทางด้านศีลธรรมจริยธรรม (Moral Quotient) และอธิบายองค์ประกอบของชาวปัญญาทางด้านศีลธรรม และจริยธรรมว่า มี 3 ด้าน คือ ด้านความคิด ด้านค่านิยม และด้านพฤติกรรม โดยการพัฒนา ด้านความคิดหรือเหตุผลทางจริยธรรมได้แก่ สามารถในการคิดที่จะจำแนกว่าการปฏิบัติแบบใดถูกต้องดีงามไม่ดีงาม ส่วนด้านที่สองคือ การพัฒนาค่านิยม ได้แก่ ความรู้สึกที่ดีงาม นิยมชมชอบต่อการแสดงออก นิยมยึดถือบุคคลหรือสัญลักษณ์ทางจริยธรรม ด้านที่สาม การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือการปฏิบัติ จนเป็นกิจนิสัย สามารถแสดงพฤติกรรมที่ดีงามได้ในทุกโอกาส มีความเชื่อมั่น และปฏิบัติได้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

4) คุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางการพัฒนาตามวัยหรือการพัฒนาสมองเป็นฐาน แนวความคิดเรื่องนี้ถูกหยิบยกมากล่าวไว้ตั้งแต่ช่วงแรกของการปฏิรูปการศึกษา โดยได้รับอิทธิพลมาจาก ผู้รู้ในวงการแพทย์ ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้науาเสนอวิธีการสอนแนวใหม่ส่งเสริม กระตุ้น พัฒนาการของสมองซีกซ้ายและซีกขวาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลมากขึ้น โดยวิธีสอนส่วนใหญ่จะมี ลักษณะที่เน้นกระบวนการคิด หรือกระบวนการที่เรียนรู้ด้วยความสุข สนุกสนาน ไม่เครียด มีความยืดหยุ่น ไปตามความแตกต่างของความสนใจ และพื้นประสบการณ์ของผู้เรียน

5) คุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางการพัฒนาตามวัยหรือการพัฒนาสมองเป็นฐาน 5 ประการ คือ

- 5.1) การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ
- 5.2) การประหยัดและอดออม
- 5.3) การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย
- 5.4) การปฏิบัติตามคุณธรรมทางศาสนา

5.5) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการถือเป็นกรอบสำคัญในการรณรงค์พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนในชาติที่ต้องดำเนินการในทุกภาคส่วน เช่น วินัยของข้าราชการ จรรยาบรรณของครู ระเบียบวินัยนักเรียน เป็นต้น จากแนวทางการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นกรอบแนวคิดที่จะปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณค่าด้าน มีอุดมการณ์ ตลอดจนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากแหล่งความรู้และสิ่งต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างดี

5.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางคุณธรรม

ในการศึกษาพัฒนาการทางด้านจริยธรรมนั้น นักทฤษฎีจริยธรรมส่วนใหญ่ เชื่อว่าจริยธรรมมีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้นักทฤษฎีจริยธรรมส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าแหล่งที่ก่อให้เกิดพัฒนาทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดการพัฒนาทางจริยธรรมนี้ก็ยังมี ความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

5.5.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ (Piaget's Moral Development Theory) เพียเจท์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาชาวสวิสเซอร์แลนด์ เป็นผู้ริเริ่มแนวความคิดที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาของบุคคล เพียเจท์ ได้แบ่งขั้นของพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้น (สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, 2550: 18) คือ

1) ขั้นก่อนจริยธรรม (Premoral stage) เกิดขึ้นกับเด็กที่มีอายุอยู่ระหว่างแรกเกิดถึง 2 ขวบ ในขั้นนี้เด็กยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดลอมอย่างละเอียด แต่มีความต้องการทางร่างกายโดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใดๆ ทั้งสิ้น เช่น เด็กจะร้องเมื่อหิว เด็กจะส่งเสียงดัง ร้องไห้เมื่อกลัวหรือตกใจ

2) ขั้นยึดคำสั่ง (Heteronomous stage) เกิดกับเด็กในช่วง 2-8 ปี ขั้นนี้เด็กจะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่เป็นประกาศิตที่จะต้องทำตาม

3) ขั้นยึดหลักแห่งตนเอง (Autonomous Stage) เกิดกับบุคคลอายุตั้งแต่ 8-10 ปี เพียเจท์เชื่อว่าเกิดขึ้นจากพัฒนาการทางสติปัญญา และจากประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนด้วยกัน ความเกรงอำนาจภายนอกเป็นเพียงหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนกัน และความเท่าเทียมกันของบุคคล ในช่วง 8-10 ปี เด็กที่อยู่ในสังคมปกติจะบรรลุขั้นที่สามแต่ก็อาจมีเด็กบางคนพัฒนาช้ากว่านี้หรือบางครั้งพัฒนาการหยุดชะงักในขั้นที่สอง เนื่องจากการบังคับอย่างผิดปกติของผู้เลี้ยงดูหรือสังคม หรือเกิดจากการขาดประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนก็ได้

5.5.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Moral Development Theory)

ลอว์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวเพียเจท์ และพบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นมิได้บรรลุจุดสมบูรณ์เมื่อบุคคลอายุได้ 10 ปี แต่จะพัฒนาไปอีกหลายขั้นตอนอายุ 11-25 ปี และเขายังเชื่อว่า ในการวัดขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมนั้นจะต้องใช้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดียวนั้น (Kohlberg, 1976)

โคลเบอร์ก ได้แบ่งระดับของจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งทั้ง 3 ระดับนั้นจัดเป็นขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมได้ 6 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 ใช้หลักการหลบหนีการลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) เกิดขึ้นกับเด็กในช่วงอายุแรกเกิดถึง 7 ปี ขั้นนี้เด็กชอบใช้การหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เลือกระทำในทางที่เกิดประโยชน์แก่ตนเองมากกว่า เด็กมักเข้าใจว่าความดี หมายถึง สิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษหรือถูกตำหนิ เช่น เด็กทำการบ้าน เด็กทำเวรเพราะกลัวครูถูกลงโทษ เป็นต้น การตัดสินใจว่าจะไรถูกหรือผิดเด็กจะมองที่ผลของการกระทำว่าถ้าทำเสียหายมากก็ตัดสินใจว่า การกระทำนั้นผิด ไม่ได้มองที่สาเหตุของการกระทำ

ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัล (Naively Egoistic Orientation) เกิดกับเด็กในช่วงอายุ 7-10 ปี ขั้นนี้เด็กจะค่อยๆ เน้นความสำคัญของการได้รับรางวัลและคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เด็กกระทำความดีได้มากกว่าการดูว่าหรือเชื่อว่าอะไรจะลงโทษ เช่น เด็กจะช่วยบิดามารดาทำงานเพื่อต้องการได้รับคำชมเชยสรุปว่า จริยธรรมขั้นนี้จะเน้นการต้องการได้รับคำชมเชยและรางวัลมากกว่าการได้รับการลงโทษ

ขั้นที่ 3 ใช้หลักการกระทำที่คนอื่นเห็นว่าดี (Good-boy Orientation) เกิดกับบุคคลในช่วงอายุ 10-13 ปี ขั้นนี้ตรงกับวัยที่เด็กย่างเข้าวัยรุ่น เด็กจะให้ความสำคัญแก่กลุ่มเพื่อนมาก จะกระทำเพื่อต้องการให้กลุ่มยอมรับจึงมีการเลียนแบบตัวแบบที่ตนเห็นว่าดีงาม คือ เอาอย่างเด็กดี (Good Boy, Nice Girl) เด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะทำตามในสิ่งที่ตนตัดสินใจว่าคนอื่นจะเห็นด้วยหรือยอมรับ เพื่อให้เป็นที่ชอบพอและเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเพื่อน สรุปจริยธรรมขั้นนี้เน้นหนักในด้านการทำตามคนอื่นมากกว่าการคำนึงเรื่องการถูกลงโทษ และการต้องการรางวัล

ขั้นที่ 4 ใช้หลักการกระทำตามหน้าที่ (Authority and Social Order Maintaining Orientation) เกิดกับบุคคลในช่วงอายุ 13-16 ปี ขั้นนี้บุคคลจะมีความรู้และประสบการณ์ว่า แต่ละกลุ่มจะมีกฎเกณฑ์ให้สมาชิกยึดถือ มีความเข้าใจในหน้าที่ของตนในกลุ่ม มีศรัทธาในกฎเกณฑ์ของกลุ่มมาก พอสมควร เข้าใจในบทบาทของผู้อื่น การกระทำที่ถูกต้องจะต้องพิจารณาเพื่อกลุ่มหรือส่วนรวมสรุปว่า จริยธรรมขั้นนี้ในเรื่องการกระทำตามหน้าที่ในหมู่คณะ ทำตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมมากกว่ากลัวการถูกลงโทษ หรือทำเพื่อต้องการรางวัลหรือกระทำตามกลุ่มเพื่อน

ขั้นที่ 5 ใช้หลักการเคารพตนเองหรือการทำตามคำมั่นสัญญา (Contractual Legalistic Orientation) เกิดกับบุคคลอายุตั้งแต่ 16 ปีขึ้นไป ขั้นนี้บุคคลพยายามกระทำเพื่อหลบหนีไม่ให้ถูกตราหน้าว่าเป็นขาดเหตุผล เป็นคนไม่แน่นอน คำว่า หน้าที่ของบุคคลในที่นี้ หมายถึง การกระทำตามที่ตกลงมีความเคารพตนเองและต้องการให้ผู้อื่นเคารพตน ขั้นนี้บุคคลจะมีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจตนเองหรือสัญญาไว้กับผู้อื่น ไม่พยายามลิดรอนสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวด้วย

ขั้นที่ 6 ใช้หลักอุดมคติสากล (Conscience Orientation) เช่น หิริโอตตปละ คือ มีความละเอียดใจตนเองในการกระทำชั่วและเกรงกลัวบาป เป็นบุคคลที่มีการเสียสละเพื่อสังคมอย่างแท้จริง เช่น มหาบุรุษของอินเดีย คือ คานธี เป็นต้น

ตาราง 2 แสดงขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและระดับของจริยธรรมของโคลเบอร์ก

ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	ระดับของจริยธรรม
ขั้นที่ 1 ใช้หลักการหลบหลีกการลงโทษ (2-7 ปี)	1. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (2-10 ปี)
ขั้นที่ 2 ใช้หลักการแสวงหารางวัล (7-10 ปี)	
ขั้นที่ 3 ใช้หลักการทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี)	2. ระดับตามกฎเกณฑ์ (10-16 ปี)
ขั้นที่ 4 ใช้หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม (13-16 ปี)	
ขั้นที่ 5 ใช้หลักการเคารพตนเองหรือการทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป)	3. ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป)
ขั้นที่ 6 ใช้หลักอุดมคติสากล (วัยผู้ใหญ่)	

จากขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมทั้งหกขั้นเหล่านี้ โคลเบอร์ก ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้

ระดับ 1 คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (Preconventional level) (2-10 ปี) หมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น ในขั้นแรกสุด คือ การมุ่งที่จะหลบหลีกมิให้ตนเองถูกลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับ และยอมทำตามคำสั่งผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน ขั้นที่สอง คือ การเลือกกระทำในสิ่งที่จะนำความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนแบบเด็กๆ คือ เขาทำมา ฉันต้องทำไป เขาให้ฉัน ฉันต้องให้เขาตอบแทน เป็นต้น

ระดับ 2 ระดับตามกฎเกณฑ์ (Conventional level) (10-16 ปี) หมายถึง การทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อยๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา บุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับ 2 นี้ยังต้องมีการควบคุมจากภายนอกแต่ก็มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทสังคมได้ ในขั้นที่สามบุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่นโดยเฉพาะเพื่อนๆ ส่วนในขั้นที่สี่บุคคลมีความรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสังคมของตน จึงถือได้ว่าตนมีหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมของตนกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับ 3 คือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ (Post Conventional level) (16 ปีขึ้นไป) หมายถึง การตัดสินใจข้อขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาตรึงตรองด้วยตนเอง และตัดสินใจไปตามแต่ว่าจะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ขั้นที่ห้า คือ การเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ ขั้นที่หก ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดแสดงถึงการมีความรู้สึกสากลนอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยืดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในอันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่

การพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น โคลเบอร์ก เชื่อว่าเป็นไปตามขั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านแต่ละขั้นไปจนถึงขั้นที่หก บุคคลจะพัฒนาข้ามขั้นไม่ได้ เพราะการใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้นด้วยการมีความสามารถในการใช้เหตุผลในขั้นต่ำกว่าอยู่ก่อนแล้ว และต่อมาบุคคลได้รับประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ หรือสามารถเข้าใจความหมายของประสบการณ์เก่าๆ ได้ดีขึ้น จึงเกิดการ

เปลี่ยนแปลงทางความคิดและเหตุผล ทำให้การใช้เหตุผลในขั้นที่สูงต่อไปมีมากขึ้นตามลำดับ และโคลเบอร์กพบว่าบุคคลส่วนใหญ่จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สี่เท่านั้น

นอกจากโคลเบอร์กจะกล่าวถึงลำดับขั้นของการพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นแล้วนั้น โคลเบอร์กยังกล่าวถึงขบวนการในการพัฒนาขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุดซึ่งมีขบวนการดังนี้คือ

- 1) พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามลำดับขั้น (Sequential Stage)
- 2) การรับรู้ทางสังคม มีบทบาทในสังคมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจริยธรรม
- 3) พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะสูงขึ้น เมื่อบุคคลมีความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ และสามารถรับรู้ทางสังคม (Social Perception) ในระดับที่สูงขึ้น

โคลเบอร์ก เชื่อว่าพัฒนาการของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นไปตามขั้น จากขั้นที่หนึ่งผ่านไปตามลำดับจนถึงขั้นที่หก จะข้ามขั้นไม่ได้ เพราะคนเราจะให้เหตุผลในขั้นต่ำกว่าอยู่ก่อน ต่อมาเมื่อได้ประสบการณ์ทางสังคมใหม่ๆ หรือสามารถเข้าใจประสบการณ์เก่าได้ดีขึ้น ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและเหตุผลในขั้นที่สูงมากขึ้น ส่วนเหตุผลในขั้นต่ำกว่าก็จะถูกละทิ้งไป แต่อาจจะซังกติดอยู่กับขั้นใดขั้นหนึ่งก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสติปัญญาซึ่งเป็นตัวหนึ่งที่กำหนดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและเป็นไปไม่ได้ที่จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นที่สูงกว่าขั้นของการพัฒนาการทางสติปัญญา โคลเบอร์ก พบว่า เด็กที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาอยู่ในขั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรมตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สองเท่านั้น ส่วนผู้ที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาในขั้นปฏิบัติการนามธรรมขั้นต้นๆ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สามหรือสี่และผู้ใหญ่ส่วนมากมีพัฒนาการทางจริยธรรมถึงขั้นที่สี่เท่านั้น

5.6 การวัดคุณธรรม

คุณธรรม จริยธรรม เป็นคุณลักษณะด้านเจตพิสัย การวัดและประเมินคุณธรรม จริยธรรม จึงมีวิธีการเช่นเดียวกับการวัดและประเมินด้านเจตพิสัย

ณัฐภรณ์ หลาวทอง (2546: 199) แบ่งวิธีการวัดด้านเจตพิสัยออกได้ 5 วิธี ดังนี้

- 1) การรายงานตนเอง (Self-report)
- 2) การสังเกตพฤติกรรม (Observation)
- 3) การสังเกตร่องรอยของพฤติกรรม (Obtrusive)
- 4) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 5) เทคนิคการจินตนาการ (Projective Techniques)

สมบุรณ์ ชิตพงศ์ (2552: 4-8) กล่าวว่า ข้อมูลคุณลักษณะด้านเจตพิสัยของบุคคลจะได้อมาจาก 3 แหล่ง คือ

- 1) จากตัวบุคคลผู้นั้นเองโดยการไปสอบถามเจ้าตัวโดยตรง
- 2) จากบุคคลใกล้ชิด
- 3) จากการไปดูเอง โดยการไปสังเกตบุคคลผู้นั้นโดยตรง

เครื่องมือวัดด้านเจตพิสัยมีหลายประเภทที่แตกต่างกัน บอกได้ยากกว่าเครื่องมือชนิดใดดีกว่ากัน เพราะความเหมาะสมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ

ณัฐภรณ์ หลาวทอง (2546: 201) กล่าวว่าจากการศึกษาวิจัยคุณลักษณะด้านเจตพิสัยที่ผ่านมา การใช้มาตรวัด เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมมากที่สุด เนื่องจากมีความเป็นปรนัยสูง สามารถวัดได้กับคนจำนวนมากในเวลาอันสั้น และใช้งบประมาณน้อยกว่าวิธีอื่นๆ สำหรับขั้นตอนของการพัฒนามาตรวัดด้านเจตพิสัยมี 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดให้แน่ชัดว่าอะไรคือสิ่งที่ต้องการวัด ให้มีความชัดเจนในเชิงทฤษฎี และลักษณะที่เฉพาะเจาะจงของโครงสร้างสิ่งที่จะวัดไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป

ขั้นที่ 2 สร้างข้อคำถาม โดยเลือกข้อคำถามที่สะท้อนถึงจุดมุ่งหมายในการวัด ข้อคำถามที่สร้างให้มีลักษณะเท่าเทียมกันหรือคู่ขนานกัน จำนวนข้อคำถามควรมีจำนวนมากเป็น 3 หรือ 4 เท่าของสุดท้ายที่ต้องการ แล้วแยกข้อคำถามที่มีลักษณะที่ตัดออกจากข้อคำถามที่มีลักษณะที่ไม่ดี โดยพิจารณาจากความกำกวมของข้อคำถาม การที่ข้อความยาวเกินไป อ่านแล้วเข้าใจยาก หรือมีหลายแนวคิดอยู่ในข้อเดียว ไม่เป็นข้อความที่เป็นข้อเท็จจริงอยู่แล้ว และข้อความในข้อคำถามไม่ควรเป็นบวกหรือลบมากเกินไป

ขั้นที่ 3 กำหนดรูปแบบสำหรับการวัดว่าจะมีลักษณะของมาตรวัดเป็นเช่นไร อาทิ มาตรวัดแบบเทอร์สตัน มาตรวัดแบบกัทแมน มาตรวัดแบบบอสกูด หรือมาตรวัดแบบลิเคิร์ต จำนวนช่วงของการวัดจะเป็นเท่าไร มีรูปแบบการตอบลักษณะแบบสองทางหรือแบบทางเดียว พร้อมทั้งกำหนดระยะเวลาในการตอบให้ชัดเจน

ขั้นที่ 4 ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามที่สร้างขึ้นในรอบแรก โดยที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบการให้นิยามปรากฏการณ์ของสิ่งที่จะวัดว่ามีความสัมพันธ์กับข้อคำถามที่สร้างขึ้นหรือไม่อย่างไร แล้วประเมินความชัดเจนและความถูกต้องของข้อคำถามในเชิงเนื้อหาการใช้คำ รวมถึงโครงสร้างในการวัด ผู้เชี่ยวชาญจะบอกได้ว่าขาดประเด็นใด และประเด็นใดควรที่จะเพิ่มเข้ามา และท้ายสุดผู้สร้างมาตรต้องสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด แล้วตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธคำแนะนำใดบ้าง ซึ่งในขั้นตอนนี้ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้สร้างมาตรวัด

ขั้นที่ 5 พิจารณาเลือกข้อคำถามที่มีความตรง ถ้าเป็นไปได้ควรเพิ่มเติมข้อคำถามที่คล้ายคลึงกันหรือคู่ขนานกัน เพื่อช่วยในการตรวจสอบความตรงของมาตรวัด และมีความเป็นไปได้ที่ผู้ตอบจะตอบตามความต้องการของสังคม นอกจากนั้นควรตรวจสอบถึงความลำเอียงในการตอบ ก็จะช่วยให้ได้มาตรวัดที่มีความตรงอย่างสมบูรณ์

ขั้นที่ 6 นำมาตรวัดไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างที่มากพอ ซึ่งประเด็นนี้ยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอน ตามหลักเหตุผลแล้วกลุ่มตัวอย่างควรมีขนาดใหญ่ จำนวนของกลุ่มตัวอย่างมีความเกี่ยวข้องกับจำนวนข้อคำถาม โดยเสนอว่า กลุ่มตัวอย่างควรมีจำนวน 300 คน จึงถือว่าเพียงพอ ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงในเรื่องความแปรปรวนร่วมระหว่างข้อที่อาจไม่คงที่ และความไม่เป็นตัวแทนของประชากรที่ตั้งใจจะใช้

ขั้นที่ 7 การประเมินข้อคำถาม โดยการทดสอบข้อคำถามที่สร้างขึ้นว่ามีความสัมพันธ์กับคะแนนจริงหรือตัวแปรแฝงที่ต้องการวัดหรือไม่ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างข้อ หากมี ค่าสูง แสดงว่ามีตัวแปรแฝงร่วมกัน หากค่าความสัมพันธ์เป็นลบควรพิจารณาว่าได้มีการกลับขั้วการให้คะแนนหรือไม่ เมื่อพบว่ายังไม่ได้กลับขั้วการให้คะแนนก็กลับคะแนนให้เรียบร้อย แล้วจึงหาความสัมพันธ์อีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นหาความสัมพันธ์รายข้อกับคะแนนรวมของมาตรวัด

การตรวจสอบความแปรปรวนรายข้อ หากข้อคำถามมีความแปรปรวนสูงแสดงว่ากลุ่มผู้ตอบมีความหลากหลายในการตอบ การคำนวณค่าเฉลี่ยของข้อคำถามเพื่อหาจุดกึ่งกลางของพิสัยการตอบ ตรวจสอบความเที่ยงของมาตรวัด โดยเฉพาะสัมประสิทธิ์แอลฟา ซึ่งจะบ่งชี้สัดส่วนของความแปรปรวนในคะแนนของมาตรวัด หรือการหาค่าความเที่ยงอื่นๆ ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง -1 ถึง 1 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา 0.70 ขึ้นไปจึงจะสามารถยอมรับได้

ขั้นที่ 8 กำหนดความยาวที่เหมาะสมของมาตรวัด เนื่องจากความยาวของมาตรวัดมีผลต่อความเที่ยง ทำให้มีความแปรปรวนร่วมระหว่างข้อคำถามสูง ดังนั้นการเพิ่มจำนวนข้อเข้าไปทำให้ความเที่ยงสูงขึ้น แต่ถ้ามาตรวัดมีขนาดยาว ก็จะทำให้ผู้ตอบเกิดความเบื่อหน่าย ดังนั้นผู้สร้างมาตรวัดควรพิจารณาถึงความยาวที่เหมาะสมด้วย หากต้องคัดข้อคำถามออกควรพิจารณาข้อคำถามที่มีความสัมพันธ์ต่ำกับข้อคำถามอื่นๆ เป็นต้น

6. นิทานคุณธรรม

6.1 ความหมายของนิทาน

คำว่า นิทาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 588) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน คือ เรื่องเล่ากันมา เช่นนิทานชาดก นิทานอิสป นิทานเป็นคำศัพท์ภาษาบาลี มีความหมายว่า คำเล่าเรื่อง ส่วนนักคติชนวิทยาให้ความหมายว่า นิทาน หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ (การเล่าต่อกันมาโดยใช้วาจา) บางส่วนได้รับการบันทึกไว้บ้างแล้ว

พรทิพย์ วินโกมินทร์ (2542: 43) ได้ให้ความหมายของนิทานไว้ว่า นิทาน หมายถึง เรื่องที่แต่งขึ้น หรือเรื่องราวที่เล่าต่อๆ กันมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงและเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ซึ่งผู้เล่ามักจะสอดแทรกจินตนาการคติธรรมไว้ด้วย

นภา คำบุญลือ (2547: 14) กล่าวว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาเล่าเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน มีคติธรรม และอาจมีการแต่งเรื่องขึ้นมาใหม่เพื่อประโยชน์ ในการให้ความรู้ คติสอนใจ ส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

ลัดดา นีละมณี (2540: 213) กล่าวว่านิทานเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ ส่วนใหญ่เกิดจากจินตนาการ ให้ทั้งความบันเทิงและสาระความรู้ใหม่ๆ ซึ่ง นักการศึกษาปัจจุบันแตงนิทานได้อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างเสริมและเพิ่มพูนประสบการณ์ด้านความรู้ ช่วยให้เด็กปรับตัวและเตรียมรับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

สุพัตรา พร้อมดิษฐ์ (2546: 7) กล่าวว่า นิทาน คือ เรื่องราวที่เล่าสืบทอดกันมาหรือมีผู้แต่งขึ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานและผู้เล่าก็พอใจ นิทานมักสอดแทรกคติสอนใจ เพื่อเป็นแนวทางให้เด็กนำไปปฏิบัติ

จากความหมายของนิทานดังกล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่า นิทาน หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาเล่าเพื่อความบันเทิง มีคติธรรม อาจมีการแต่งเรื่องขึ้นมาใหม่เพื่อประโยชน์ในการให้ความรู้ คติสอนใจ เป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรม ส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

6.2 ความสำคัญและประโยชน์ของนิทาน

ปัจจุบันนิทานมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก ในระดับประถมศึกษาสามารถนำนิทานมาใช้ช่วยฝึกทักษะภาษา ทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน นิทานเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็ก ให้ความสุข สนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยสร้างความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการเป็นแบบที่ดีสำหรับเด็ก

เกริก ยุ้นพันธ์ (2539: 42) ได้บอกถึงประโยชน์ของนิทานไว้ดังต่อไปนี้

1) นิทานเป็นสื่อเชื่อมโยงความรักใคร่ ความใกล้ชิดระหว่างพ่อแม่กับลูก ครูกับศิษย์ บรรณารักษ์กับเด็กๆ ที่มาใช้ห้องสมุด ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกรอบอุ้ม เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

2) สนองต่อความต้องการของเด็กๆ ที่อยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น อยากรับประสบการณ์ซึ่งส่วนหนึ่งได้มาจากการฟังนิทาน

3) ฝึกให้เด็กเป็นผู้รู้จักฟัง มีสมาธิ รู้จักสำรวมอิริยาบถของตนเอง

4) เป็นการสร้างสรรค์ในด้านภาษาให้แก่เด็ก ทำให้เด็กใช้ภาษาได้ถูกต้อง รู้จักคำศัพท์ต่างๆ ถ้าผู้เล่านิทานระมัดระวัง รู้จักเลือกใช้ถ้อยคำ จะทำให้เกิดสุนทรีย์ในภาษา เพราะมีแบบอย่างที่ดี การออกเสียงตัว ร, ล, ตัวควบกล้ำได้ถูกต้อง

5) ให้ความบันเทิงกับเด็กๆ ทำให้เด็กได้ผ่อนคลายอารมณ์ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้เด็กๆ ไร่แรงแจ่มใสสมวัย

6) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กๆ นิทานก่อให้เกิดจินตนาการ เด็กอาจจะเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งนิทานขึ้นเอง หรือวาดรูปตามจินตนาการจากนิทานที่ได้ฟัง ทำให้เด็กๆ คิดว่าเขามีโลกส่วนตัวที่เขาจะคิดสร้างสรรค์อะไรก็ได้ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองตามมา

7) เพิ่มพูนความรู้เล็กๆ น้อยๆ ให้กับเด็ก เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิศาสตร์ของประเทศต่างๆ ทำให้เด็กสามารถตัดสินใจในด้านการแสดงออก และสนองตอบเหตุการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้อง

8) ผู้เล่ามีโอกาสที่จะแทรกคำสั่งสอนไปในนิทานเท่าที่เด็กจะรับไหวได้ เช่น ปลูกฝังคุณธรรมด้านต่างๆ สอนให้รักเมตตาต่อสัตว์ ไม่พูดเท็จ มีความซื่อสัตย์ มีใจโอบอ้อมอารี ไม่อิจฉาริษยากัน เป็นการกล่อมเกลานิสัยเด็กให้น่ารัก อ่อนโยน ไม่เอาเปรียบ เป็นที่รักของทุกคน

สรุปได้ว่า นิทานมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ภาษาของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เป็นแหล่งความรู้ทางภาษากระตุ้นให้เกิดการสื่อสารนำไปสู่การพัฒนาทักษะการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และมีความคิดสร้างสรรค์

6.3 ประเภทของนิทาน

การแบ่งประเภทของนิทานมีหลายลักษณะทั้งตามยุคสมัย และชนิดของนิทาน การแบ่งประเภทของนิทานขึ้นอยู่กับยุคสมัย รูปแบบ ของนิทาน นิทานตามเขตภูมิศาสตร์ ชนิดของนิทานและชนิดของการเล่านิทาน

ลัดดา นิลละมณี (2540: 234) ได้แบ่งนิทานออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือนิทานพื้นบ้าน และนิทานสมัยใหม่ โดยชนิดของนิทานพื้นบ้านได้แก่ นิทานไม่รู้จบ นิทาน เกี่ยวกับสัตว์พูดได้ นิทาน ตลกขบขัน นิทานเรื่องสมจริง นิทานทางศาสนา นิทานโรแมนติก นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาหรือ

เทพนิยาย และนิทานสอนคติธรรม สำหรับนิทานสมัยใหม่ จะแบ่งออกเป็นนิทานเกี่ยวกับสัตว์ นวนิยายสมจริง และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ และชีวประวัติ

ประไพ แก้วนาวิ (2548: 52) กล่าวว่า นักคติชนวิทยาแบ่งนิทานไว้ 6 ประเภท ได้แก่ นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่นเทพนิยาย นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานตลกนิทานประยุกต์ ส่วนนิทานท้องถิ่น หรือเรียกว่านิทานพื้นบ้านยังแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ นิทานอธิบาย นิทานเกี่ยวกับความเชื่อ นิทานเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติที่ฝังไว้ นิทานวีรบุรุษ นิทานนักบวช และนิทานคติสอนใจ เพื่อผู้เขียนใช้ในการตัดสินใจในการเขียนนิทาน

สรุปได้ว่านิทานแบ่งได้หลายประเภททั้งตามยุคสมัย รูปแบบของนิทาน ชนิดของนิทาน และชนิดของการเล่านิทาน หรืออาจแบ่งเป็นนิทานพื้นบ้านกับนิทานสมัยใหม่ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานชาดก นิยายอิงประวัติศาสตร์ หรือชีวประวัติ เทพนิยาย ขึ้นอยู่กับแนวคิดของนักการศึกษาแต่ละบุคคล

6.4 การเขียนนิทาน

การเขียนนิทาน มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กอ่าน หรือให้ผู้ใหญ่อ่านเพื่อนำไปเล่าให้ลูกหลาน ฟังในยามว่าง เนื้อหาของนิทานส่วนมากเป็นเรื่องไม่จริง (ยกเว้นตำนานมาจากเรื่องจริง) ไม่ควรยาวเกินไปใช้เวลาอ่านหรือเล่าที่ไม่นานนัก เน้นความสนุกสนานแต่จะต้องมีคติสอนใจให้เป็นแนวทางสำหรับเด็กประพฤติปฏิบัติ

หลักการเขียนนิทาน

การเขียนนิทานมีการวางแผนการเขียน 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนิทาน ก่อนลงมือเขียนนิทานผู้เขียนจะต้องดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาองค์ประกอบของนิทานให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ได้แก่ โครงเรื่อง แนวคิดหรือแก่นของเรื่อง ตัวละคร ถ้อยคำหรือบทสนทนาที่ใช้กับนิทาน ฉากหรือสถานที่ในนิทานคติชีวิตหรือคติสอนใจ เพื่อให้งานเขียนนิทานเป็นไปตามจุดประสงค์
- 2) ศึกษากลวิธีการเขียนนิทานให้รู้จริง รู้ลึก และชัดเจน ได้แก่ กลวิธีการใช้ภาษาในนิทาน กลวิธีการเปิดเรื่องกลวิธีการดำเนินเรื่อง กลวิธีการปิดเรื่อง กลวิธีการตั้งชื่อเรื่องกลวิธีการเขียนภาพประกอบ (ถ้าจะเขียนภาพประกอบ) และกลวิธีการใช้สีเขียนภาพประกอบทั้งนี้เพื่อจำกัดขอบเขตของเรื่องที่จะเขียนไว้อย่างชัดเจน

3) ศึกษาประเภทของนิทานแต่ละประเภทให้แตกฉาน ซึ่งนักคติชนวิทยาแบ่งไว้ 6 ประเภท ได้แก่ นิทานปรัมปรา นิทานท้องถิ่นเทพนิยาย นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานตลก นิทานประยุกต์ ส่วนนิทานท้องถิ่น หรือเรียกว่านิทานพื้นบ้านยังแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ นิทานอธิบาย นิทานเกี่ยวกับความเชื่อ นิทานเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติที่ฝังไว้ นิทานวีรบุรุษ นิทานนักบวช และนิทานคติสอนใจ เพื่อผู้เขียนใช้ในการตัดสินใจในการเขียนนิทาน

ขั้นที่ 2 สัมผัสของจริง เมื่อศึกษาองค์ประกอบของนิทานและกลวิธีในการเขียนแล้วผู้เขียนจะต้องหานิทานหลากหลายประเภทมาเรียนรู้ องค์ประกอบและกลวิธีการนำเสนอเป็นเรื่องราวแล้วตัดสินใจว่าจะเขียนเรื่องในแนวใด

ขั้นที่ 3 กำหนดการเขียน ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เขียนกำหนดโครงร่างตามลำดับ ดังนี้

- 1) เลือกประเภทของนิทาน และตั้งชื่อเรื่อง
- 2) กำหนดโครงเรื่อง แก่นของเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา และคติสอนใจ
- 3) กำหนดภาพและสีที่ใช้เขียนภาพ หากจะเขียนภาพประกอบ

ขั้นที่ 4 ลงมือเขียน ขั้นนี้ผู้เขียนจะต้องเขียนไปตามที่กำหนดไว้ตามขั้นตอนที่สาม

ขั้นที่ 5 ตรวจสอบผลงาน เมื่อเขียนจบแล้ววางทิ้งไว้ 4-5 วัน นำมาอ่านใหม่เพื่อตรวจสอบคุณภาพ และแก้ไขอีกครั้ง หรือหลายครั้งจนพอใจ เพิ่มคติสอนใจดีๆ ที่ไม่ยาก อ่านเข้าใจง่าย

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

อับดุลกาเรี สาเมาะ (2540: 1) ศึกษาเรื่องผลของวิธีการสอนที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนไทยมุสลิม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนไทยมุสลิมที่เรียนโดยใช้นิทานและการอภิปรายกลุ่ม จะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่าก่อนเรียนโดยใช้นิทานและการอภิปรายกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนไทยมุสลิมที่เรียนโดยใช้นิทานและการอภิปรายกลุ่ม จะมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ

ลำไย บัวพิทักษ์ (2542: 1) ได้ศึกษาเรื่องการใช้นิทานพื้นบ้านอีสานในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านกุดตุ้ม และโรงเรียนบ้านโนนโพธิ์ จังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจริยธรรมหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยนิทานพื้นบ้านอีสาน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางด้านจริยธรรมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนมีท่าทีความรู้สึกที่ดีต่อการสอนโดยใช้นิทานพื้นบ้านอีสานในระดับมาก

พระวิวัฒน์ รอดสุโข (2545: 30) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาเรื่อง สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ไตรลักษณ์ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองแวง อำเภอมือง จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 46 คน แบ่งเป็นกลุ่มละ 23 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า หนังสือการ์ตูนประกอบวิชาพระพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.03/82.07 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักเรียนที่เรียนโดยการสอนด้วยหนังสือการ์ตูน มีผลสัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่สอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีประสิทธิผลทางการเรียนเท่ากับ .68 และ .51 ตามลำดับ และนักเรียนที่เรียนโดยการสอนทั้ง 2 วิธี มีความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา

บุญช่วย สังข์ศิริ (2549: 1) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนโดยใช้นิทานธรรมะ เป็นสื่อการสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดเทียนถวาย จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของนักเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีคะแนนเฉลี่ยวัดผลหลังเรียน 25.0 สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยวัดผลก่อนเรียน 20.5

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ความก้าวหน้าในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียน ระหว่างเรียนของนักเรียนมีความก้าวหน้าสูงขึ้นทุกแผน โดยมีอัตราพัฒนาการเฉลี่ย 8.44 คะแนนต่อคน นักเรียนส่วนมากมีพฤติกรรมตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์หลังเรียนในระดับดี

ปัญญาภูมิ หลาบคา (2549: 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ ที่ใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.34/83.47 นอกจากนั้นนักเรียนที่เรียนด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ โดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระเจตน์สุทนต์ อินทร์จันทร์ (2550: 1) ได้ศึกษาผลการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่ง ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้แบบ สู่ จิ ปุ ลิ ที่มีต่อความสามารถในการเรียน ของนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นโท ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถทางด้านการฟัง การคิด การถาม การเขียน มีคะแนน 70.09 จากทั้งหมด 100 คะแนน หรือ ร้อยละ 70.09 นักเรียนมีคะแนนทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับดี เมื่อจำแนกออกเป็นแต่ละด้านจะเห็นได้ว่าความสามารถทางด้านการฟัง การคิด การถาม การเขียน ด้วยการเรียนแบบอีเลิร์นนิ่ง วิชาธรรมวิภาค โดยด้านการฟัง คะแนนที่ได้ 18.85 (S.D. 1.61) ด้านการคิด คะแนนที่ได้ 15.48 (S.D. 1.99) ด้านการถาม คะแนนที่ได้ 16.91 (S.D. 2.20) ด้านการเขียน คะแนนที่ได้ 18.85 (S.D. 1.96) แสดงให้เห็นว่าสามเณรนักเรียนนั้นมีความสามารถทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับดี

ทินรัตน์ กาญจนบุญชู (2550: 1) การนำหลัก สู่ จิ ปุ ลิ มาใช้ในรายวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง แคลคูลัสเบื้องต้น พบว่าผลการเรียนวิชาคณิตศาสตร์มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นทักษะกระบวนการสื่อสารทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนภายหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลัก สู่ จิ ปุ ลิ เรื่อง แคลคูลัสเบื้องต้นสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่าการนำวิธีสอนแบบ สู่ จิ ปุ ลิ และนิทานคุณธรรมมาใช้นั้นทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นสูงขึ้นเพราะเป็นการฝึกทักษะของผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ฟัง คิด ถาม เขียน และสามารถจดจำ เข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าได้

อำพร สุทรวานิช (2550: 1) ศึกษากิจกรรมการเล่านิทานเพื่อเสริมสร้างการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านหมื่นข้าว อำเภอมะนัง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเล่านิทานมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฐนิชา พลภักดี (2554: 1) ได้ทำการศึกษาการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง “การพัฒนาการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม” กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านปรือใหญ่ อำเภอบึงสามพันจังหวัดศรีสะเกษ ปีการศึกษา 2554 ก่อนและหลังเรียนโดยใช้นิทานคุณธรรม ชุดหน้าที่พลเมือง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านปรือใหญ่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2554 จำนวน 28 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภายหลังสิ้นสุดการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ประสิทธิภาพของนิทานคุณธรรม ชุดหน้าที่พลเมืองที่สร้างขึ้นมีค่าเท่ากับ 84.10/83.10 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80

จากผลการวิจัย พบว่าการสอนโดยใช้วิธีสอนแบบ สุ จี ปุ ลิ และนิทานคุณธรรมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ฟัง คิด ถาม เขียน นำข้อคิดและคุณธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้เป็นอย่างดีและมีคุณภาพ

